

Steunt uw geld apartheid?

NEDERLANDSE KERKEN TEGEN EKONOMISCHE STEUN AAN ZUID-AFRIKA

AKTIEADRES: KROMME NIEUWGRACHT 10, 3512 HG UTRECHT, TEL. 030-319714

1. Geén nieuwe vestigingen in Zuid-Afrika door Nederlandse bedrijven en het afstoten van bestaande vestigingen en belangen in Zuid-Afrika.
2. Geén handel in Zuidafrikaanse producten meer.
3. Geén toerisme naar Zuid-Afrika.

Dat zijn de speerpunten van de campagne "Steunt uw geld apartheid?" die door en in de Nederlandse kerken in 1986 gevoerd wordt. Deze actie richt zich tegen economische steun - in welke vorm dan ook - aan het apartheidssysteem, en is een vervolg op informatieve acties in het verleden over de kwalijke praktijken van het apartheidsregime zoals het "thuislandenbeleid".

"Steunt uw geld apartheid?" is een gezamenlijke aktie van: Bisschoppelijke Vastenaktie/Centraal Missie Commissariaat/Hervormde en Gereformeerde Zending en Werelddiakonaat/Werkgroep Kairos/Nederlandse MissieRaad/Nederlandse Zendingsraad/Pax Christi/Stichting Oecumenische Hulp aan Kerken en Vluchtelingen/Vrouw, Kerk, $\frac{2}{3}$ Wereld.

"Laten zij die in Zuid-Afrika investeren daarbij asjeblieft de ogen wijd open houden. Ze moeten zichzelf niet wijs maken dat ze daarmee de zwarten een dienst bewijzen. We moeten nu eindelijk eens van die onzin af. Zij moeten inzien dat zij het meest weerzinwekkende systeem sinds de nazi-tijd mee in stand houden. Zo denken zwarten erover"

- Bisschop Desmond Tutu -

PHILIPS STEUNT APARTHEID!

Informatie over de activiteiten van Philips in Zuid-Afrika en over de desinvesteringcampagne in Nederland.

Dit ter ondersteuning van het verzoek aan Philips zich terug te trekken uit Zuid-Afrika en zo een eind te maken aan de ondersteuning door Philips van het apartheidsbeleid.

22 april 1986

A. ZUID-AFRIKA VANDAAG

"Nu is het zover. Her uur der waarheid is aangebroken. Zuid-Afrika is in een crisis verwickeld die het land op haar fundamenten doet schudden. Alles wijst erop, dat dit nog maar het begin is en dat de crisis zal verergeren."

Zo begint een schrijven van meer dan 150 christenen uit Zuid-Afrika, waarin zij duidelijk positie kiezen tegenover het apartheidssysteem en -denken in hun land. Het Kairos-document heet het: nu is het moment daar, dat duidelijk wordt waar we staan in de Zuidafrikaanse maatschappij, waar steeds meer zwarten worden gedood, verminkt en opgesloten. Sinds juni 1985 verhevigt de crisis: de ene zwarte woonwijk na de andere komt in opstand tegen het apartheidregime. Met voortdurend gevaar voor eigen leven weigeren mensen nog langer onderdrukt te worden of samen te werken met de onderdrukker. Het leger trekt regelmatig de zwarte woonwijken in om met geweer in de aanslag de zogenaamde orde te herstellen.

Ook na het opheffen van de noodtoestand begin maart van dit jaar, is het geweld doorgegaan in Zuid-Afrika.

Amnesty International schrijft aan president Botha: "Duzenden mensen worden zonder enige vorm van proces in hechtenis gehouden vanwege hun vreedzame oppositie tegen de regering. Honderden personen zijn gemarteld of mishandeld. Activisten tegen apartheid zijn in hun eigen woningen gemolesteerd, zijn 'verdwenen' of vermoord, kennelijk op grond van hun oppositie tegen het regeringsbeleid. Honderden mensen onder wie kinderen, zijn doodgeschoten door de politie of soldaten die door uw regering gevrijwaard zijn van gerechtelijke vervolging. Er zijn bewijzen dat sommigen opzettelijk zijn vermoord wegens hun deelname aan demonstraties in buurtlanden. Elk jaar wordt een groot aantal mensen ter dood veroordeeld en geëxecuteerd."

Op deze wijze probeert een minderheidsregime zich staande te houden tegen alle internationale waarschuwingen in. Het is de hoogste tijd dat allen die op een of andere wijze betrokken zijn bij Zuid-Afrika, hun macht en invloed gaan aanwenden om de onderdrukte meerderheid van het Zuidafrikaanse volk terzijde te staan.

Andere militaire producten.

Philips voorziet in de Zuidafrikaanse behoefte aan bewakingsapparatuur en -verlichting: apparaten voor pasjescontrôle, elektronisch beveiligde omheidingen, schijnwerpers voor bewaking e.d. Ook verkoopt Philips in Zuid-Afrika allerlei componenten voor nachtzichtinstrumenten, die in Nederland gelden als 'militaire goederen', die militairen en politie in staat stellen 24 uur per dag te opereren. Op deze manier helpt Philips het systeem in Zuid-Afrika zijn onderdrukking van de zwarte bevolking tot in de finesses uit te voeren.

Studies over dit thema geven nog meer producten aan die Philips levert aan de Zuidafrikaanse strijdkrachten en politie. We noemen hier vooral: "Nederland en de bewapening van Zuid-Afrika" van de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) en de Anti Apartheid Beweging Nederland (AABN) uit 1983.

Tot slot dient nog opgemerkt te worden dat Philips de afgelopen tien jaar naar schatting zo'n 40 à 50 miljoen Rand aan vennootschapsbelasting heeft afgedragen aan de Zuidafrikaanse regering. Daarmee heeft Philips de Zuidafrikaanse overheid aanzienlijk gesteund bij het uitvoeren van haar apartheidspolitiek.

Uit het bovenstaande blijkt de grote rol die Philips speelt bij het in het zadel houden van het onderdrukkende minderheidsregime in Zuid-Afrika.

Om die reden vragen wij Philips dringend:

- maak een eind aan die ondersteuning van de apartheid;
- trek het bedrijf terug uit Zuid-Afrika;

om zo op zo kort mogelijke termijn een eind te maken aan de knechting van zovele miljoenen mensen.

alleen in op die welke te maken hebben of kunnen hebben met het militaire apparaat in Zuid-Afrika.

Allereerst de telecommunicatie.

Sinds 1962 bouwt Philips mobiele radioapparatuur in Zuid-Afrika. De belangrijkste concurrent van Philips op dit terrein, het Amerikaanse bedrijf Motorola, viel in 1978 weg toen Amerika het wapenembargo tegen Zuid-Afrika afkondigde. Philips profiteerde hiervan en werd vervolgens een belangrijke leverancier van mobiele radio's aan leger en politie in Zuid-Afrika. En daarmee ondersteunt Philips de onderdrukking van de zwarte bevolking door het apartheidsregime in aanzienlijke mate.

Voorts de elektronische componenten.

Philips is vooraanstaand producent van chips, transistoren e.d., dus van componenten van electr(on)ische systemen. De militaire toepassingen zijn hier legio. Philips' dochter EDAC importeert deze componenten voor de gehele Zuidafrikaanse elektronische industrie en stelt tevens de kennis van het Philipsconcern ter beschikking van die industrie. Hierbij zijn bedrijven die produceren voor de Zuidafrikaanse luchtmacht en marine. Philips levert hier producten die elders niet of moeilijk te verkrijgen zijn. Ook op deze wijze steunt Philips het onderdrukkende regime in Zuid-Afrika.

Optische vezels.

Een dochter van Philips, Aberdare, brengt het strategische product glasvezelkabel, waarvan de vezels zijn geproduceerd en geëxporteerd door Philips Glas in Eindhoven, op de Zuidafrikaanse markt. De belangrijkste toepassing van glasvezelkabel ligt op het gebied van de telecommunicatie. In plaats van door middel van stroomstootjes wordt informatie doorgegeven via lichtstootjes, hetgeen grote voordelen biedt (o.a. geringere kwetsbaarheid, niet afluisterbaar, moeilijk aftapbaar, en vooral: een veel grotere transmissiecapaciteit). Hierdoor is het gebruik van glasvezel voor de militaire industrie zeer aantrekkelijk. Philips beveelt dit product dan ook in Zuid-Afrika expliciet (via advertenties) voor militair gebruik aan. Bovendien is Aberdare bereid glasvezelkabel in Zuid-Afrika te produceren. Hierdoor steunt Philips het apartheidsregime dat zo de mogelijkheid krijgt zich te onttrekken aan de op stapel staande boycot van para-militair materieel.

B. PLEIDOOIEN VOOR DESINVESTERING

In Nederland hebben de Raad van Kerken (1978) en de synodes van de Nederlandse Hervormde en de Gereformeerde Kerken (1982) zich uitgesproken voor desinvestering. Aan Nederlandse ondernemingen wordt gevraagd hun investeringen in Zuid-Afrika te sluiten of te verkopen. Verscheidene landelijke katholieke organisaties stellen zich achter de oproep voor desinvesteringen.

Onlangs sprak de Raad van Kerken zich wederom in deze zin uit, bedrijven als Shelle en Philips in de ondersteuning van de positie van de blanke minderheidsregering in Pretoria. De Nederlandse kerken hebben alle betrokken ondernemingen een uitvoerige brief geschreven, waarin de oproep tot desinvestering werd toegelicht evenals de manieren waarop desinvesteringen kunnen plaatsvinden.

In Zuid-Afrika heeft de Raad van Kerken in juni 1985 een resolutie aangenomen waarin wordt opgeroepen tot desinvesteringen. De Zuidafrikaanse Raad deed een beroep op alle kerken in de wereld te helpen de druk op de regering van Zuid-Afrika te vergroten, "om gerechtigheid en vrede een kans te geven in het land".

Ook het Verenigd Democratisch Front, de vakbonden in Zuid-Afrika en de bevrijdingsbeweging ANC spreken zich uit voor harde sancties van het westen tegen apartheid. Een onderzoek in augustus 1985 door de London Sunday Times concludeerde dat 73% van de zwarten in Zuid-Afrika economische sancties tegen Zuid-Afrika zou steunen.

C. WAAROM DESINVESTERING ?

Hierover een lang citaat uit de reeds genoemde brief van de N.H.Kerk en de Geref.Kerken aan bedrijven met belangen in Zuid-Afrika:

"Van deze noodzaak tot terugtrekking van investeringen zijn wij geleidelijk overtuigd geraakt.

Er is vaak opgemerkt dat de investeringen een mogelijkheid bieden juist veranderingen in Zuid-Afrika te bevorderen. Dit argument heeft ons in het verleden aangesproken, vooral omdat handhaving van de werkgelegenheid van de zwarte werknemers een zwaarwegende faktor is. En wij willen onze waardering niet onthouden aan degenen, die trachten de levensomstandigheden van hun zwarte werknemers te verbeteren door het betalen van minder lage lonen, door het invoeren van betere arbeidsvoorwaarden en door erkenning van zwarte vakbonden.

Toch moesten wij tot de conclusie komen dat een betrekkelijk klein deel van de zwarte bevolking wel baat had van de zojuist geschetste verbeteringen, maar dat dit niet opweegt tegenover de schade die het overgrote deel van de zwarte bevolking lijdt als gevolg van uw aanwezigheid in Zuid-Afrika en Namibië.

U versterkt nl. door uw werkzaamheden de door de blanken beheerste economie, doordat u kapitaal, technische kennis en buitenlands personeel ter beschikking stelt, afzetmogelijkheden biedt voor grondstoffen en producten, enz.

In uw vestigingen vervullen blanke Zuidafrikanen de belangrijkste en beter betaalde functies. Deze blanke functionarissen wenden hun invloed aan voor handhaving van de blanke superioriteit.

De toegenomen promotiekansen van de zwarte werknemers betekenen geen wezenlijke veranderingen voor de blanke overheersing.

De Zuidafrikaanse regering zou haar geducht onderdrukkingsapparaat van politie, gevangenis, van de duizenden ambtenaren die de honderden apartheidswetten moeten uitvoeren, niet in stand hebben kunnen houden zonder een economie, waarvan het buitenlandse bedrijfsleven zo'n belangrijke bijdrage heeft gegeven.

De omvangrijke buitenlandse investeringen maken dat men ter bescherming van deze belangen betrokken raakt bij de handhaving van de bestaande toestand van onderdrukking."

D. PHILIPS

De N.V.Philips'Gloeilampenfabrieken is een sterk centraal geleide onderneming die in vrijwel de hele wereld opereert. Het beheer van de onderneming is in handen van weinigen: centraal staat de houdstermaatschappij N.V.Gemeenschappelijk Bezit van Aandeelen Philips'Gloeilampenfabrieken, die 99,9% van de aandelen van de gewone N.V. in handen heeft. Er zijn tien prioriteitsaandelen, waarvan de bezitters o.a. het recht hebben de leden van de Raad van Beheer van de holding aan te wijzen. Van de prioriteitsaandelen, die dus erg veel macht vertegenwoordigen, zijn er zes ondergebracht in de Dr.A.F.Philips Stichting op de Nederlandse Antillen. Op deze wijze heeft een kleine groep mensen het binnen Philips voor het zeggen.

Het gaat goed met Philips: de omzet is in 1984 gestegen tot 53,8 miljard gulden, met een netto winst van 1,1 miljard gulden, bijna een verdubbeling in een jaar tijd. De plannen zijn om tot 1991 de omzet omhoog te stuwen tot 85 miljard en de winst tot drie miljard.

"Philips is van een moeilijk bestuurbare tanker een beter wendbaar schip geworden", juicht de concerntop. Aan het roer staan ongeveer tien 'zeer machtigen', die vanuit het hoofdkantoor in Eindhoven de koers bepalen. Er werken wereldwijd 337.000 mensen bij Philips, tien jaar geleden waren dat er nog meer dan 400.000.

E. PHILIPS IN ZUID-AFRIKA

Ook in Zuid-Afrika doet Philips zaken in het groot. Het concern bezit er een grote radio en TV-fabriek in Martindale, een productiebedrijf voor telecommunicatie-apparatuur in Wadeville en een groot bedrijf voor verlichtingsproducten in Rosslyn; voorts, via de overgenomen Engelse Pye-groep een telecommunicatie-fabriek, en twee flinke kabelfabrieken via haar dochteronderneming de Nederlandse Kabelfabrieken (NKF). Enkele jaren geleden werd gemeld dat het om een totale investering van ongeveer f200 miljoen ging. In 1982 werkten er bij al deze vestigingen 3321 mensen, waarvan 1451 blanken.

Van deze reeks van activiteiten gaan we in dit verband

PERSVERKLARING-PERSVERKLARING-PERSVERKLARING-PERSVERKLARING

Vandaag, 8 april, zijn wij overgegaan tot de bezetting van het podium alwaar het bestuur van de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken haar jaarlijkse aandeelhoudersvergadering te woord zal staan.

Dit uit protest tegen de betrokkenheid van Philips bij het Zuid-Afrikaanse apartheidssysteem en tegen de wapenproductie van de verschillende dochterondernemingen van Philips.

Anders dan andere jaren zien wij genoodzaakt verder te gaan in onze aktievorm.

Blijkbaar heeft het bestuur van de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken nog steeds niet begrepen dat zij zich maken aan MOORD en ONDERDRUKKING in verscheidene landen. O.a. in Zuid-Afrika door daar geïnvesteerd te hebben, levering van wapensystemen aan Iran door Hollandse Signaal Apparaten in Hengelo, door het produceren van wapens en onderdelen van oorlogstuig in tal van Philips fabrieken.

Met onze aktie hebben wij de hoop dat de verzamelde aandeelhouders het beleid van Philips zullen afkeuren om over te gaan tot terugtrekking van de investeringen uit Zuid-Afrika en de omschakeling van militaire naar civiele produktie.

Indien dit niet gebeurd zien wij ons genoodzaakt om in de nabije toekomst over te gaan tot hardere en verdergaande aktie's.

Wij hopen dat het niet nodig is dat mensen zich genoodzaakt zien om in de voetsporen te treden van de aktiegroep RARA die met sukses de Steenkolen Handels Vereen zover heeft gekregen dat zij hun investeringen in Zuid-Afrika heeft terug getrokken.

Onze eisen zijn en blijven:

GEEN PHILIPS INVESTERINGEN IN ZUID-AFRIKA
GEEN MILITAIRE MAAR CIVIELE PHILIPS PRODUKTIE

PHILIPS

MEDEPLICHTIG

AAN

APARTHEID

* DOSSIER 17512 0
* BLAD 1
*
IN HET HANDELSREGISTER VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN TE HENGEL O .
IS ONDER NUMMER 17512 INGESCHREVEN DE ONDERNEMING MET DE HANDELSNAAM
HOLLANDSE SIGNAALAPPARATEN B.V.

*
RECHTSVORM : BESLOTEN VENNOOTSCHAP
NAAM DER VENNOOTSCHAP : HOLLANDSE SIGNAALAPPARATEN B.V.
STATUTAIRE ZETEL : HENGEL O V
DATUM AKTE VAN OPRICHTING : 31 JULI 1948
DATUM LAATSTE STATUTENWIJZIGING : 16 NOVEMBER 1982

*
MAATSCHAPPELIJK KAPITAAL : FL. 500.000.000
GEPLAATST KAPITAAL : FL. 180.000.000
GESTORT KAPITAAL : FL. 180.000.000

*
ADRES VAN DE ONDERNEMING : ZUIDELIJKE HAVENWEG ONGENUMMERD , 7554 RR HENGEL O
O V

*
DATUM VESTIGING DER ONDERNEMING : 31 JULI 1948

*
DATUM VOORTZETTING DER ONDERNEMING DOOR DE BESLOTEN VENNOOTSCHAP : 29
JANUARI 1973

*
BEDRIJFSOMSCHRIJVING : FABRIKAGE VUURLEIDING-, MACHANISCHE EN ELECTRISCHE ..
APPARATEN.

*
BESTUURDER(S) :

*
*
*
KAMPMAN ; BERNARDUS HERMANUS , WDNENDE TE HENGEL O V , VECHTLAAN 1 ; GEBOREN
TE COEVORDEN OP 10 OKTOBER 1925 11
NEDERLANDSE NATIONALITEIT
DATUM IN FUNCTIETREDING : 15 NOVEMBER 1976
TITEL VAN DEZE BESTUURDER : DIREKTEUR
ALLEEN BEVOEGD (ZELFSTANDIG BEVOEGD)

*
*
*
STAADEN, VAN ; CORNELIS AUGUSTINUS , WONENDE TE HENGEL O V , IJSSELSTRAAT 26
; GEBOREN TE UTRECHT OP 23 APRIL 1925 13
NEDERLANDSE NATIONALITEIT
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1978
TITEL VAN DEZE BESTUURDER : DIREKTEUR
ALLEEN BEVOEGD (ZELFSTANDIG BEVOEGD)

*
*

*	DOSSIER 17512	0
*	BLAD	2
*		23
WEVERS ; JOSEPH WILLEM HENDRIKUS , WONENDE TE ENSCHEDE , DRIENERVELDWEG 9 ;		
GEBOREN TE GELEEN OP 25 MEI 1925		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JULI 1979		
TITEL VAN DEZE BESTUURDER : DIREKTEUR		
ALLEEN BEVOEGD (ZELFSTANDIG BEVOEGD)		

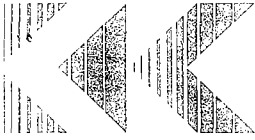
*	COMMISSARIS(SEN) :	
*		
*		9
DEKKER ; WISSE , WONENDE TE EINDHOVEN , SCHAEPMANLAAN DR 15 ; GEBOREN TE ...		
EINDHOVEN OP 26 APRIL 1924		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 4 NOVEMBER 1976		
FUNCTIE : COMMISSARIS		
*		
*		20
WOLFF ; ALBERT BAREND , WONENDE TE ZEIST , ARNHEMSE BOVENWEG 33 715 ;		
GEBOREN TE BANDOENG , INDONESIA OP 18 FEBRUARI 1914		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 MAART 1979		
FUNCTIE : COMMISSARIS		
*		
*		29
HENSEN ; JAN , WONENDE TE 'S-GRAVENHAGE , KRAAIENLAAN 68 A ; GEBOREN TE		
BERKEL & RODENRIJS OP 1 FEBRUARI 1925		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JULI 1982		
FUNCTIE : COMMISSARIS		
*		
*		33
LANGENBERG ; JOHANNES LUCAS , WONENDE TE RIJSWIJK , CHURCHILLAAN SIR W 723 ;		
GEBOREN TE HAARLEM OP 16 JUNI 1923		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JUNI 1983		
FUNCTIE : COMMISSARIS		
*		
*		34
ZANTEN, VAN ; TEUNIS ADRIANUS , WONENDE TE DOORNSPIJK , GLINDEWEG 12 ;		
GEBOREN TE BRAKEL OP 19 NOVEMBER 1918		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JUNI 1983		

*		DOSSIER	17512	0
*		BLAD		3
	FUNCTIE : COMMISSARIS			
*				35
*	JEELOF ; GERRIT , WONENDE TE WAALRE , TREESWIJKLAAN 6 ; GEBOREN TE			
	LEEWARDEN OP 13 MEI 1927			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JUNI 1983			
	FUNCTIE : COMMISSARIS			
*				42
*	RAUWENHOFF ; FERDINAND CORNELIS , WONENDE TE WAALRE , PARKLAAN 3 ; GEBOREN .			
	TE ROTTERDAM OP 5 SEPTEMBER 1930			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 15 FEBRUARI 1985			
	FUNCTIE : COMMISSARIS			
*				

*	GEMACHTIGDE(N) :			
*				2
*	JANSEN ; HENDRIK , WONENDE TE HENGEL O V , WERMERWEG 17 ; GEBOREN TE			
	WINTERSWIJK OP 11 DECEMBER 1925			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 29 JANUARI 1973			
	TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADJUNCT-DIRECTEUR			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
	DATUM INGANG HUIDIGE VOLMACHT : 1 OKTOBER 1978			
*				7
*	FLUIT ; JOHAN BALTHAZAR CHRISTIAAN , WONENDE TE HOENDERLO , KRIMWEG 111 ; ..			
	GEBOREN TE EDE OP 18 MAART 1937			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 4 AUGUSTUS 1976			
	FUNCTIE : PROCURATIEHOUDER			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				8
*	BOSMA ; JAN HENDRIK JACOB , WONENDE TE GOOR , SCHERPENZEELSEWEG 13 ; GEBOREN			
	TE DEVENTER OP 10 SEPTEMBER 1936			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 7 FEBRUARI 1977			
	TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADJUNCT-DIRECTEUR			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
	DATUM INGANG HUIDIGE VOLMACHT : 1 JANUARI 1978			

*	DOSSIER 17512	0
*	BLAD	4
*		12
ZUYDGEEST ; LEEN , WONENDE TE GOOR , KEVELHAMLAAN 11 ; GEBOREN TE SCHIEDAM .		
OP 24 JULI 1933		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 NOVEMBER 1977		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADMINISTRATEUR		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
DATUM INGANG HUIDIGE VOLMACHT : 1 FEBRUARI 1983		
*		14
HIJFTE, VAN ; HERMAN MICHEL , WONENDE TE HENGEL O V , LORENTZSTRAAT PROF 19		
; GEBOREN TE TEXEL OP 18 JULI 1928		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1978		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADJUNCT-DIRECTEUR		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		15
WIND ; KLAAS , WONENDE TE HENGEL O V , TULDERSTRAAT L V 80 ; GEBOREN TE ...		
OMMEN OP 20 APRIL 1945		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 17 APRIL 1978		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : DECLARANT		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		16
VREELING ; JOHANNES HERMANUS ANTONIUS CANISIUS , WONENDE TE STAD-DELLEN , ..		
FAZANTSTRAAT 14 ; GEBOREN TE ALMELO OP 7 JULI 1929		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 17 APRIL 1978		
FUNCTIE : PROCURATIEHOUDER		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		21
BUIJS ; CORNELIS JOHANNES MARIA , WONENDE TE NIJKERK , TOLHUISLAAN 20 ;		
GEBOREN TE AMSTERDAM OP 27 JULI 1943		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JULI 1979		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : HOOFD INKOOP		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		24
RINKHUYZEN, VAN ; HENDRIK GEORGES , WONENDE TE HENGEL O V , KROEZESTRAAT J 2		
; GEBOREN TE SOERABAJA , INDONESIA OP 24 MEI 1931		

*		DOSSIER	17512	0
*			BLAD	5
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1980			
	TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADJUNCT-DIRECTEUR			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				
*				25
	MEEWEZEN ; WILLEM DOUWE , WONENDE TE HUIZEN , PRINSTERERLAAN G V 35 ;			
	GEBOREN TE AMSTERDAM OP 18 FEBRUARI 1925			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 15 OKTOBER 1980			
	TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADJUNCT-DIRECTEUR			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				
*				26
	ROIJ LA ; DICK , WONENDE TE HENGEL O V , HOOFTLAAN P C 16 ; GEBOREN TE			
	AMSTERDAM OP 15 OKTOBER 1935			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 MEI 1981			
	TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ADJUNCT-DIRECTEUR			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				
*				28
	GIEZEMAN ; MARTINUS ANTONIUS , WONENDE TE HENGEL O V , MEEUWENWEG 6 ;			
	GEBOREN TE POELDIJK OP 8 JUNI 1936			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 15 FEBRUARI 1982			
	FUNCTIE : PROCURATIEHOUDER			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				
*				30
	GRIJSEELS ; ROBERT ADRIAAN , WONENDE TE HENGEL O V , OELERWEG 110 ; GEBOREN			
	TE DEN HAAG OP 24 JULI 1930			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JULI 1982			
	TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : ALGEMEEN ADJUNCT			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				
*				32
	STARRENBURG ; PAULUS JOHANNUS ANTHONIUS , WONENDE TE STAD-DELLEN ,			
	SUCHTELENSTRAAT V 16 ; GEBOREN TE ROSENDAAL OP 4 SEPTEMBER 1945			
	NEDERLANDSE NATIONALITEIT			
	DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 APRIL 1983			
	FUNCTIE : PROCURATIEHOUDER			
	BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)			
*				

KAMER VAN KOOPHANDEL
EN FABRIEKEN
voor twente en salland

ENSCHDESESTRAAT 47, HENGEL O V. TEL: 074 - 470470 TELEX NO.: 44420 POSTADRES: POSTBUS 16, 7550 AA HENGEL O V.

*	DOSSIER 17512	0
*	BLAD	6
*		36
ROODE, VAN ; WILHELMUS ADRIANUS , WONENDE TE WARNSVELD , SPIKER T 8 ;		
GEBOREN TE HILLEGOM OP 12 FEBRUARI 1940		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 27 JULI 1983		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : CHEF INKOOP		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		
*		37
EYDEN, VAN ; FRANCISCUS MARIA , WONENDE TE 'T HARDE , BOVENWEG 16 ; GEBOREN		
TE GROENLO OP 26 MEI 1939		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1984		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : INKOPER COMMERCIELE AFD. MILITAIRE		
COMMUNICATIE		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		
*		38
LUNENBURG ; ALPHONSUS MARIE , WONENDE TE BUSSUM , SCHAEPMANLAAN DR 3 ;		
GEBOREN TE HAARLEM OP 17 JULI 1928		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1984		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : HOOFD COMMERCIELE AFDELING MILITAIRE		
COMMUNICATIE		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		
*		39
VERHEY ; LOUIS JOHANNES MARIA , WONENDE TE SOEST , IRENELAAN 31 ; GEBOREN TE		
HILVERSUM OP 31 MEI 1930		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1984		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : HOOFD AFDELING AANSCHAFFINGEN		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		
*		40
WAARD, DE ; ABRAHAM , WONENDE TE HUIZEN , KUYPERLAAN DR 50 ; GEBOREN TE		
CHERIBON , INDONESIA OP 5 OKTOBER 1926		
NEDERLANDSE NATIONALITEIT		
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JANUARI 1984		
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : PLANTMANAGER		
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)		
*		
*		41
SIMONS ; HENDRICUS AUGUSTINUS MARIA , WONENDE TE NEEDE , FAZANTWEG 18 ;		
GEBOREN TE ROTTERDAM OP 1 DECEMBER 1943		

ENSCHDESESTRAAT 47, HENGEL O V. TEL: 074 - 470470 TELEX NO.: 44420 POSTADRES: POSTBUS 16, 7550 AA HENGEL O V.

* DOSSIER 17512 0
* BLAD 7

NEDERLANDSE NATIONALITEIT
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 OKTOBER 1984
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : PLANTMANAGER
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)
*
* 43
SIJGERS ; PETER , WONENDE TE HENGEL O V , OELERWEG 102 ; GEBOREN TE ENSCHEDE
OP 28 FEBRUARI 1927
NEDERLANDSE NATIONALITEIT
DATUM IN FUNCTIETREDING : 1 JULI 1985
TITEL VAN DEZE PROCURATIEHOUDER : PROCURATIEHOUDER, HOOFD DEPT. LOGISTIC ...
SUPPORT
BEPERKTE VOLMACHT (ZIE HANDELSREGISTER-DOSSIER)
*
*
* ALLEEN GELDIG INDIEN DOOR DE KAMER VOORZIEN VAN EEN ORIGINELE HANDTEKENING.

PD850709/(00142)DB
HENGEL O , 11 JULI 1985

VOOR UITTREKSEL

KAMER VAN KOOPH. EN FABR.
VOOR TWENTE EN SALLAND
24 NOV. 1982
HENGELO

Dossier No: 17514
Opgeef No: 10327
Jaarlotter: 6j
Akteletter: 11

MR. F.C.J. MAJOOR
MR. A.D. PLAGGEMARS
notarissen
HENGELO (O)

S T A T U T E N .

Per 16 november 1982
van de besloten vennootschap
met beperkte aansprakelijk-
heid:

"HOLLANDSE SIGNAALAPPARATEN
B.V.", gevestigd te HENGELO(O).

CONFORM ORIGINEEL

Kamer van Koophandel
en Fabrieken

Hengelo (O.) d.d. 11 JULI 1985

Voor de Secretaris:

~~aktedok~~

STATUTEN van de te HENGELO(OVERIJSSSEL) gevestigde besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: "HOLLANDSE SIGNAALAPPARATEN B.V."

-----Artikel 1-----

De vennootschap is genaamd: Hollandse Signaalapparaten B.V.
Zij is gevestigd te Hengelo(Overijssel).

-----Artikel 2-----

Het doel van de vennootschap is de ontwikkeling en de fabricage van en de handel in elektronische, elektrische, hydraulische en mechanische apparatuur voor toepassing in besturings- en informatiesystemen alsmede voor andere civiele en militaire toepassingen in de meest uitgebreide zin, alsook alle werkzaamheden en handelingen, die daarmee in verband staan, hieronder begrepen het deelnemen in andere ondernemingen met gelijk of aanverwant doel.

-----Artikel 3-----

1. Het maatschappelijk kapitaal bedraagt Vijfhonderd miljoen gulden (f. 500.000.000,--), verdeeld in vijfhonderdduizend aandelen, elk groot Eénderduizend gulden (f. 1.000,--).

2. De uitgifte van aandelen geschiedt door de Direktie krachtens een besluit van de algemene vergadering van aandeelhouders, bij welk besluit tevens de voorwaarden van uitgifte worden vastgesteld.

3. De Direktie kan namens de vennootschap onder bezwarende titel volgestorte aandelen in de vennootschap verwerven tot een totale nominale waarde, gelijk aan de helft van het uitgegeven kapitaal. Op de aldus door de vennootschap verworven aandelen mag geen stemrecht worden uitgeoefend en deze aandelen worden niet medegerekend bij de berekening van een bepaald quorum in de gevallen

waarin dit vereist wordt.-----

-----Artikel 4-----

De Direktie houdt een register van aandelen overeenkomstig het vermelde in artikel 57 k van het Wetboek van Koophandel in één of meer exemplaren waarvan tenminste één exemplaar ten kantore van de vennootschap berust.-----

-----Artikel 5-----

1. Voor elke overdracht van aandelen, daaronder begrepen overdracht aan personen als bedoeld in Artikel 57 l lid 1 van het Wetboek van Koophandel, is goedkeuring vereist van de algemene vergadering van aandeelhouders.-----

2. Op een verzoek tot goedkeuring wordt binnen drie maanden beslist; indien binnen deze termijn geen beslissing is genomen dan wel indien niet gelijktijdig met een weigering van de goedkeuring aan de verzoeker opgave wordt gedaan van één of meer gegadigden die bereid zijn al de aandelen waarop het verzoek om goedkeuring betrekking heeft tegen contante betaling voor de overeenkomstig lid 11 van dit Artikel te bepalen prijs te kopen, wordt de goedkeuring geacht te zijn verleend.-----

3. Indien een verzoek tot goedkeuring is ingewilligd of wordt geacht te zijn ingewilligd dan wel indien één of meer andere gegadigden zijn aangewezen overeenkomstig het tweede lid van dit Artikel kan de overdracht plaats vinden gedurende een termijn van drie maanden nadat de goedkeuring is verleend respectievelijk wordt geacht te zijn verleend respectievelijk nadat één of meer andere gegadigden zijn aangewezen.-----

4. In geval van overlijden of faillissement van een aandeelhouder zijn de erfgenamen respectievelijk de curator, hierna te noemen de aanbieder, verplicht de aandelen aan te bieden aan de medeaandeelhouders op de wijze als hierna is bepaald.-----

Het bepaalde in de vorige zin is mutatis mutandis eveneens van toepassing bij ontbinding van enige huwelijksgoederengemeenschap indien en voorzover daardoor de aandelen zouden toevallen aan een ander dan degene van wiens zijde de aandelen in de gemeenschap zijn gevallen.-----

5. De aanbieder dient binnen dertig dagen na het ontstaan van de aanbiedingsplicht hiervan mededeling te doen aan de Direktie van de vennootschap.-----

Deze mededeling geldt als een aanbod aan de medeaandeelhouders

tot verkoop van de aandelen. Dit aanbod kan niet worden ingetrok-
ken.-----

6. Indien de aanbieder binnen genoemde termijn de betrokken aan-
delen niet heeft aangeboden zal de vennootschap, die alsdan daar-
toe krachtens deze statuten onherroepelijk is gemachtigd, de aan-
delen namens de aanbieder aanbieden aan de mede-aandeelhouders.--

7. Binnen veertien dagen na ontvangst van de in lid 5 van dit Ar-
tikel bedoelde mededeling dan wel binnen veertien dagen na het
verstrijken van de daar genoemde termijn brengt de Direktie het
aanbod ter kennis van de mede-aandeelhouders en roept tegelijker-
tijd een vergadering van aandeelhouders bijeen om over het aanbod
te beraadslagen.-----

8. De algemene vergadering van aandeelhouders wijst alsdan één of
meer andere aandeelhouders aan of, voor zover er onder de aan-
deelhouders geen gegadigden zijn, één of meer andere gegadigden,
die bereid zijn de aangeboden aandelen tegen contante betaling
voor de overeenkomstig lid 11 van dit Artikel te bepalen prijs
over te nemen.-----

9. Indien binnen drie maanden na het aanbod tot overdracht door
de algemene vergadering van aandeelhouders geen gegadigde is aan-
gewezen is de aanbieder bevoegd zijn aanbod in te trekken.-----

10. Indien binnen drie maanden nadat de prijs, waartegen de aan-
bieder de betrokken aandelen aan de gegadigde(n) dient over te
dragen, overeenkomstig lid 11 van dit Artikel is komen vast te
staan, de overdracht aan deze gegadigde(n) niet heeft plaats ge-
vonden, is de Direktie onherroepelijk gemachtigd de overdracht
namens de aanbieder te bewerkstelligen.-----

1. Vaststelling van de prijs voor de aandelen geschiedt in on-
terling overleg met dien verstande echter, dat in de gevallen dat
door de algemene vergadering van aandeelhouders een gegadigde
wordt aangewezen de prijs van de betrokken aandelen zal worden
vastgesteld door de algemene vergadering van aandeelhouders dan
wel, indien de verzoeker of aanbieder zulks wenst, door een des-
kundige. Deze deskundige wordt aangewezen door de voorzitter van
de Kamer van Koophandel en Fabrieken tot welker ressort de ven-
nootschap behoort.-----

2. De vennootschap zelf kan slechts met instemming van de ver-
zoeker of de aanbieder gegadigde zijn.-----

1. De vennootschap wordt bestuurd door een Direktie bestaande uit één of meer leden onder toezicht van een Raad van Commissarissen die uit ten minste drie leden zal bestaan.-----

2. De leden van de Direktie en van de Raad van Commissarissen moeten allen in het rijk in Europa wonende Nederlanders zijn.--

3. Bestaat de Direktie uit één lid dan vertegenwoordigt dit de vennootschap in en buiten rechte.-----

Bestaat de Direktie uit meer leden dan vertegenwoordigen twee leden gezamenlijk de vennootschap in en buiten rechte.-----

4. Bij ontstentenis of belet van alle Direktieuren respectievelijk van de enige Direktie wordt de vennootschap in en buiten rechte vertegenwoordigd door de (rechts)persoon die daartoe door de algemene vergadering van aandeelhouders is aangewezen.-----

5. De Direktie is bevoegd om na voorafgaande goedkeuring van de algemene vergadering van aandeelhouders één of meer leden van de Direktie afzonderlijk te machtigen de vennootschap in en buiten rechte te vertegenwoordigen binnen bepaalde in de machtiging omschreven grenzen.-----

6. De Direktie is bevoegd om na voorafgaande goedkeuring van de algemene vergadering van aandeelhouders één of meer procuratiehouders te benoemen die bevoegd zijn de vennootschap in en buiten rechte te vertegenwoordigen op de wijze en tot het bedrag als vermeld in het besluit tot hun benoeming.-----

-----Artikel 7-----

1. Als voorzitter van de algemene vergadering van aandeelhouders treedt op de persoon die door de ter vergadering aanwezige aandeelhouders zal worden aangewezen.-----

2. Besluitvorming van aandeelhouders geschiedt in vergadering dan wel buiten vergadering met in acht neming van het in Artikel 46 b van het Wetboek van Koophandel bepaalde.-----

3. Geldige stemmen kunnen worden uitgebracht voor de aandelen van hen, wie uit anderen hoofde dan als aandeelhouders van de vennootschap door het te nemen besluit enig recht jegens de vennootschap zou worden toegekend of die daardoor van enige verplichting jegens haar zouden worden ontslagen.-----

-----Artikel 8-----

1. Het aantal Commissarissen wordt, met in acht neming van het bepaalde in Artikel 6, bepaald door de algemene vergadering van aandeelhouders.-----

- Elk jaar in de jaarlijkse algemene vergadering van aandeelhouders treden twee Commissarissen af volgens een door hen vast te stellen rooster. De aftredenden zijn terstond herkiesbaar.
3. De Raad van Commissarissen benoemt uit zijn midden een voorzitter en al dan niet uit zijn midden een secretaris.-----
 4. Commissarissen vergaderen zo dikwijls één hunner dit nodig acht; zij kunnen ook buiten vergadering besluiten nemen, mits dit schriftelijk of telegrafisch geschiedt en alle Commissarissen aan de besluitvorming deelnemen; zodanige besluiten worden in het notulenregister der Commissarissenvergadering vermeld.-----
 5. De Raad van Commissarissen besluit bij meerderheid van stemmen der in functie zijnde Commissarissen.-----
 6. Commissarissen stellen een reglement op nopens de bijeenroeping van hun vergaderingen en de orde daarin; in dat reglement kan een bepaling worden opgenomen, krachtens welke een Commissaris zich door een andere Commissaris kan laten vertegenwoordigen in een regeling betreffende de verdeling van de taak van Commissarissen.-----

-----Artikel 9-----

1. De Raad van Commissarissen heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van de Direktie en op de algemene gang van zaken in de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Hij staat de Direktie met raad ter zijde. Bij de vervulling van hun taak richten de Commissarissen zich naar het belang van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming.-----
2. Iedere Commissaris heeft toegang tot alle terreinen en lokaliteiten, bij de vennootschap in gebruik en heeft het recht inzage te nemen van alle boeken, bescheiden en correspondentie der vennootschap en tot het controleren van de aanwezigheid van kasgelden en andere geldswaarden der vennootschap.-----
De Direktie is gehouden hun alle door hen gewenste inlichtingen met betrekking tot de zaken der vennootschap te verstrekken.-----
3. De Raad van Commissarissen benoemt een deskundige die de door de Direktie ontworpen balans en winst- en verliesrekening en de toelichting onderzoekt en daarover verslag uitbrengt aan de algemene vergadering.-----

4. De algemene vergadering van aandeelhouders stelt de beloning van Commissarissen vast.-----

-----Artikel 10-----

Het boekjaar loopt van één januari tot en met één en dertig december.-----

-----Artikel 11-----

In overleg met de Raad van Commissarissen stelt de Directie vast welke bedragen jaarlijks worden aangewend voor het vormen van reserves. De daarna resterende winst staat ter beschikking van de algemene vergadering van aandeelhouders.-----

Hierna verklaarde de comparant dat van het maatschappelijk kapitaal twee en veertig duizend aandelen elk groot één duizend gulden(f.1.000,--) zijn geplaatst.-----

-----Artikel 12-----

In geval van ontbinding der vennootschap blijven na afloop der vereffening haar boeken en bescheiden gedurende een periode van tien jaar berusten bij een daartoe door de algemene vergadering aangewezen persoon.-----

12 JUL 1974

INKOOPCONDITIES

1. Tenzij schriftelijk anders is overeengekomen, zijn de onderhavige inkoopcondities op onze opdrachten tot levering en/of onze prijsaanvragen van toepassing en prevaleren zij boven afwijkende verkoopvoorwaarden van de leverancier.
2. Opdrachten tot levering en afspraken zijn voor ons slechts bindend, indien zij schriftelijk namens ons door afdeling Inkoop zijn bevestigd.
3. Aan plaats van levering geldt uitsluitend Hengelo (O.). De te leveren goederen reizen voor verkopers rekening en risico. Kosten voor uitvoerrechten, uitvoervergunningen, certificaten van oorsprong, handelskamers en dergelijke nemen wij niet voor onze rekening. Alleen omtrent vracht en invoerrechten kan bij elke verkoop afzonderlijk overeenkomst worden getroffen. Wanneer bij prijsopgave niet ondubbelzinnig iets anders is bepaald, wordt aangenomen dat deze geldt voor levering franco onze fabriek.
4. Levering van meer of minder dan de overeengekomen hoeveelheid wordt niet geaccepteerd.
5. Indien de overeengekomen levertijd wordt overschreden, hebben wij het recht, zonder nadere ingebrekestelling of rechterlijke tussenkomst en onverminderd onze verdere rechten, de bestelling, zover deze nog niet is uitgevoerd, te annuleren, zonder tot enige schadevergoeding gehouden te zijn.
6. De betaling geschiedt netto binnen 30 dagen na ontvangst van de goederen en de faktuur, tenzij wij voor de vervolg van betaling tekenen de uitvoering van de opdracht bezwaar hebben gemaakt. Betaling houdt in geen enkel opzicht afstand van het recht in, overeenkomstig het bepaalde in artikel 9 op de wijze van uitvoering van de opdracht terug te komen.
- 7a. Alle modellen, stempels, matrijzen, mallen, vormen, kalibers, tekeningen of andere hulpmiddelen, welke door de leverancier specifiek voor de uitvoering van een door ons geplaatste bestelling worden aangeschaft of vervaardigd, dienen door de leverancier onverwijld bij de toelevering door de subleverancier, respectievelijk bij het gereedkomen van deze modellen, enz. door middel van een schriftelijke verklaring aan ons in eigendom te worden overgedragen.
Niettemin worden goederen als hiervoor bedoeld, die door de leverancier bij derden zijn aangeschaft, door ons eerst aan de leverancier betaald, nadat de leverancier ons een bewijs van betaling heeft overgelegd, waaruit blijkt, dat hij de koop- of aannemingsprijs aan de subleverancier heeft voldaan.
De leverancier houdt deze goederen als bruikbaar voor ons onder zich.
De leverancier dient deze modellen, enz. duidelijk als ons eigendom te kenmerken en derden, die daarop verhaal zouden willen zoeken, op ons eigendomsrecht te wijzen. Hij zal ons onverwijld van zoodanige eventualiteit op de hoogte stellen.
De leverancier zal deze modellen, enz. niet gebruiken noch zal hij machtiging geven of toestaan, dat zij door of voor derden worden gebruikt voor of in verband met enig ander doel dan de levering aan ons van of naar ons bestelde goederen met het oog daarop zij zijn aangeschaft of gemaakt.
- 7b. De voor een order door ons ter beschikking gestelde materialen, gereedschappen, halffabrikaten en hulpmiddelen blijven onder alle omstandigheden ons eigendom. Wij behouden ons te allen tijde en onder alle omstandigheden het recht voor, deze overerschikking of te reuce door de leverancier zijn bewerkt o.g. gebruikt, tegen vergoeding van de eventueel door ons verschuldigde bewerkingskosten terug te nemen.
8. Het risico van beschadiging of verlies van materiaal en gereedschap van aannemers respectievelijk metaalarbeiders en hun personeel, zowel op site buiten onze terreinen als voor het vervoer, beruht op de leverancier.
9. Na de aflevering van de goederen wordt de bestelling worden de bestelde goederen door de leverancier op basis van de overname van de goederen.
In geval van aflevering zullen wij de leverancier hiervan in kennis stellen.
Wij zijn verantwoordelijk voor de bestelde goederen naar onze fabriek te worden bezorgd.
10. De leverancier heeft de gelegenheid te stellen tot herovername over te gaan te wij dit mogelijk en doelmatig achten, hetzij:
a) de koop te annuleren zonder enige ingebrekestelling of rechterlijke tussenkomst, altes onverminderd ons recht op vergoeding van alle kosten en schade welke voor ons het gevolg zijn van de retrieve of onvolgende uitvoering van de opdracht.
b) Wij hebben het recht ofwel de afgekeurde goederen onder ons te houden tot de leverancier ons nadere instructies heeft door te komen, hoe met de goederen te handelen, ofwel deze goederen voor rekening van de leverancier aan laatstgenoemde te retourneren. Eigendom en risico van afgekeurde goederen berusten bij de leverancier vanaf de datum van verzending van de desbetreffende mededeling aan de leverancier.
11. Keuring van goederen in het bedrijf van de leverancier houdt geen levering respectievelijk overname in. De goederen blijven voor rekening en risico van de leverancier tot aan het tijdstip waarop krachtens de met de leverancier overeengekomen leveringsconditie het risico op ons overgaat. (zie artikel 3).
12. De leverancier garandeert, dat alle bestelde goederen geschikt zijn voor het doel, waarvoor zij zijn bestemd, indien deze bestemming hem is medegedeeld, of onduidelijk uit de aard der goederen voortvloeit, dan wel dat zij conform de overeengekomen specificaties zijn; voorts, dat de goederen van goede kwaliteit zijn en vrij van constructie-, fabricage- en materiaalfouten.
13. Wij kunnen de beoogen, die wij aan de leverancier verschuldigd zijn of van hem te vorderen hebben, steeds verrekenen met de beoogen, die de tot het Philips concern behorende ondernemingen van betrokkene te vorderen hebben of aan hem verschuldigd zijn.
14. De leverancier verklaart, dat de geleverde goederen geen inbreuk maken op octrooirechten van derden en vrijwaart ons tegen aanspraken te dezer zake.
15. Als omrekeningskoers voor vreemde en nederlandse valuta zal gelden de officiële koers van de dag van betaling (zie artikel 6).
16. Met betrekking tot het ten vervoer aanbieden en vervoeren van gevaarlijke stoffen dient de leverancier stipt te voldoen aan de desbetreffende wettelijke voorschriften, bepalingen van internationale conventies en internationale overeenkomsten van vervoerders.
De leverancier vrijwaart ons tegen aanspraken op schadevergoeding, welke derden jegens ons zouden kunnen geldend maken als gevolg van door de leverancier in dit opzicht gepleegde nalatigheden.
De leverancier kan zich ter bevestiging van de in de vorige zin bedoelde gevestigde en wettelijke voorschriften, bepalingen en internationale conventies en overeenkomsten, ons verstrekte informatie over zoodanige voorschriften, conventies en overeenkomsten.
17. De leverancier is verplicht tot absolute geheimhouding tegen derden ten aanzien van al het hem ter beschikking van de opdracht ter kennis gegeven des tevens ingezonden in de fabriek van des woords, de tevens ingezonden gegevens betreffende voorschriften, modellen, tekeningen, schema's en constructies.
18. Op deze inkoopvoorwaarden is het Nederlandse recht van toepassing.
Alle geschillen voortvloeiende uit of voortvloeiende uit de onder artikel 17 bedoelde constructies, tevens ingezonden in de fabriek van des woords, de tevens ingezonden gegevens betreffende voorschriften, modellen, tekeningen, schema's en constructies, worden geregeld door de Nederlandse wetten van het arrondissement Amstel.

Na herziening voornemens op 10 juni 1974 en gedeponneerd ter 10 juni van de Afdeling Financiële Diensten te Amstel en bij de Nederlandse Kamer van Koophandel en Fabrieken.

man op straat te zetten

23-4-86
E.P.

Wellicht ander Philips-beleid in Zuid-Afrika

(Van een onzer verslaggevers)

EINDHOVEN – Philips-president dr. W. Dekker sluit niet uit dat Philips op termijn een andere concernpolitiek gaat voeren in Zuid-Afrika. Philips meent nu de apartheid het meest effectief te kunnen bestrijden door in Zuid-Afrika het goede voorbeeld te geven. „Maar misschien is dat een gepasseerd station”, zei Dekker gisteren tijdens de aandeelhoudersvergadering in Eindhoven.

Philips werd door de kerkelijke organisatie „Steunt uw geld apartheid” opgeroepen om zijn belangen in Zuid-Afrika af te stoten. Buiten het Philips Ontmoetingscentrum, waar de aandeelhoudersvergadering werd gehouden, demonstreerde een vijftigtal leden van het Eindhovense Vredesbureau en de Wereldwinkel tegen Philips aanwezigheid in Zuid-Afrika. Drie actievoerders werden door de politie aangehouden. Ze weigerden een blokkade voor de toegangsdeuren van het POC op te heffen.

Zuid-Afrika baart Philips steeds meer zorgen. „Maar het is 'n uiterst moeilijke zaak om tegen 3000 Philips-werknemers in dat land te zeggen: U staat op straat”, aldus Dekker. Volgens Dekker is de winst van Philips in Zuid-Afrika „niet dermate dat we die niet zouden kunnen missen”. Philips werkt, aldus Dekker, de apartheid op geen enkele manier in de hand. „Richtlijnen van lokale overheden ten aanzien van apartheid worden niet gevolgd”.

„Steunt uw geld apartheid” is een gezamenlijke actie van onder meer de Bisschoppelijke Vastenactie, de Nederlandse Missieraad, de

werkgroep Kairos, Hervormde en Gereformeerde Zending en Wereld-diakonaat en Pax Christi. Namens die kerkelijke organisaties riepen H. Bode als voorzitter van de Dienst Industriële Samenwerking in de Kerken, prof. B. Goudzwaard en zuster Albertha te Wierik van de Congregatie van de Zusters van Schijndel Philips op om uit Zuid-Afrika weg te gaan.

„Zuidafrikaanse politie en leger kunnen dochterondernemingen van buitenlandse concerns dwingen tot levering van goederen die essentieel worden geacht voor de nationale veiligheid. Zuidafrikaanse Philipsdochters leveren politie en leger radio-apparatuur, nachtkijkers, af luisterapparatuur en glasvezelkabel”, aldus Goudzwaard. „De Zuidafrikaanse wet verbiedt die bedrijven U als moederbedrijf mededelingen te doen over zulke verplichte leveranties”. Dekker ontkende dat Philips door de Zuidafrikaanse regering is verplicht tot leveranties.

Zie verder pagina 3: „Politie maakt video-opnamen van betoging”

● Politie mensen maken een einde aan de blokkade van de ingang van POC door demonstranten.

... ..

Politie maakt video-opnamen van betoging

Vervolg van pagina 1

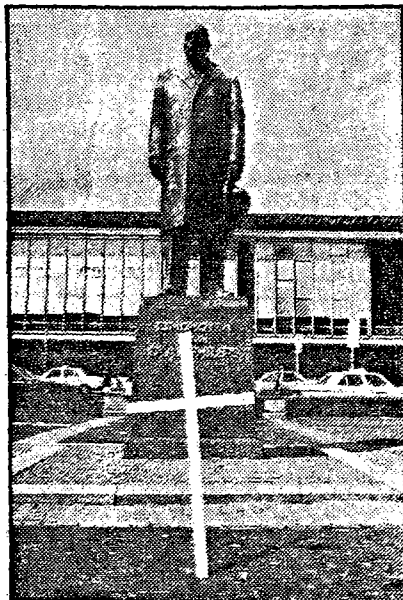
EINDHOVEN - Bode, de vroegere vice-voorzitter van de FNV, noemde het antwoord van de Philips-president „niet negatief”. „Dekker wijst niet ten onrechte op de problemen die ontstaan voor 3000 mensen als Philips zich terugtrekt uit Zuid-Afrika. Maar je kunt niet eigenwijs blijven als een groot deel van die Philips-werknemers in Zuid-Afrika bereid is om een offer te brengen in hun strijd tegen apartheid”.

Het merendeel van de vijftig demonstranten van de Vredeswinkel en Wereldwinkel in Eindhoven ging gistermiddag voor de aandeelhoudersvergadering voor de ingangen van het POC liggen. De aandeelhouders lieten zich overigens niet hinderen om naar binnen te gaan en stapten over de actievoerders heen. Toen de politie een einde wilde maken aan de blokkade verzette zich een aantal demonstranten. Twee Eindhovenaren werden aangehouden tijdens scherminutselingen. Ze konden later weer naar huis. Een derde demonstrant zat gisteravond nog vast. Hij weigerde zijn naam te noemen. De politie maakte video-opnamen van de demonstratie. De PSP-fractie heeft hierover inmiddels vragen gesteld aan de burgemeester.

Reacties verdeeld

De reacties op de betoging waren verdeeld. De ene aandeelhouder toonde „best begrip voor het standpunt van de demonstranten, maar de manier waarop ze hun filosofie uitdragen is niet de mijne”. Een andere noemde de demonstranten tijdens de vergadering „schorriemorrie, dat me half heeft gemolesteerd”.

Later op de middag legden de demonstranten een kruis bij het

●Demonstranten plaatsten een kruis voor het beeld van Anton Philips.

beeld van Anton Philips op het Stationsplein met de tekst: „Dit kruis is een symbool voor allen die met wapentuig, met hulp van Philips gemaakt, vermoord zijn.”

Inmiddels heeft de PSP-fractie in de Eindhovense gemeenteraad in een open brief aan B en W geïnteresserd tegen het ere-burgerschap dat dr. Dekker vandaag wordt verleend. „De verdiensten van Dekker wegen niet op tegen de wanprestaties van het Philips-concern”, aldus de PSP. De PSP wijst op „Philips steun aan het apartheidsbewind in Zuid-Afrika, de intimidatie van de vakbonden en de herhaalde dreiging aan de regering Nederland te verlaten als het ondernemersklimaat niet verbeterd”.

WIK
23-4-81

'jken', riepen enige tientallen demonstranten dinsdag anders van het concern. 'Philips levert Zuid-Afrika wadere spreuk. Symbolisch lagen de demonstranten voor de vergaderzaal.

Nieuws: Philips bezorgd om werkloosheid Zuid-Afrika

Van onze economische redactie

AMSTERDAM — Ondernemers die actief zijn in Zuid-Afrika hielden hun critici tot voor kort altijd met grote stelligheid voor dat weggaan geen zin heeft. Natuurlijk, ook zij vinden apartheid verschrikkelijk, maar als goed ondernemer kun je juist in een land als Zuid-Afrika het goede voorbeeld geven: gelijke kansen en gelijke beloningen voor blanken én zwarten.

Een lastig standpunt nu langzamerhand is duidelijk geworden, dat zo'n opstelling in de praktijk geen enkele invloed heeft op het apartheidsbewind en steeds meer Zuidafrikaanse leiders openlijk oproepen het land economisch te boycotten en buitenlandse vestigingen te sluiten.

Ook buiten Zuid-Afrika wordt het verzet tegen samenwerking met het apartheidsbewind steeds heftiger. Eerder deze maand waarschuwde de als gematigd bekend staande president Kaunda van Zambia in Nederland dat het buitenlandse ondernemingen die persé willen blijven lelijk kan opbreken. Beter nu de biezen gepakt, dan na verloop van tijd alle investeringen kwijt.

Philips heeft ook een vestiging in Zuid-Afrika waar allerlei apparatuur wordt gemaakt voor onder andere het Zuidafrikaanse leger en de politie. Er werken drieduizend mensen: blanken, zwarten en kleurlingen. „Uw Zuidafrikaanse dochters maken de naam van Philips in de ogen van de zwarte bevolking te schande. U moet daar verdwijnen”, zeiden de voormalige vice-voorzitter van de FNV Herman Bode en de voormalige CDA-programmschrijver prof. Bob Goudzwaard gisteren op de jaarvergadering van Philips.

Eerste commissaris Van Riemsdijk was „erg blij” met deze — voor Philips — ongebruikelijke vragen op een aandeelhoudersvergadering. Die gaven de onderneming „eindelijk eens de kans haar visie te geven” op de problematiek, aldus Van Riemsdijk. Zijn opvolger dr Dekker mocht antwoorden. „We geloven tot op heden dat je zelf het goede voorbeeld moet geven, maar misschien hebt u gelijk.” Dekker liet doorschemeren dat Philips' standpunt niet onwrikbaar is en dat er intern nog eens hard over nagedacht zal worden.

Maar wat is nu volgens Dekker het grootste probleem? „De winst die we in Zuid-Afrika maken, zouden we best kunnen missen. Maar wat moet je met de drieduizend werknemers. Moet je die zo maar op straat zetten? Een geweldig groot probleem.” Dus niet meer het „goede voorbeeld”, maar de werkloosheid in Zuid-Afrika is ineens het grootste obstakel geworden voor sluiting van de Zuidafrikaanse vestiging.

Een merkwaardige, zo niet ongeloofwaardige opmerking voor een concern als Philips dat de afgelopen jaren als geen ander heeft bewezen wat het voor naamste doel is: winst maken, onder meer via het sluiten van tientallen fabrieken, waardoor de produktie goedkoper en efficiënter werd. Vorig jaar nog vlogen er bij Philips in de Verenigde Staten duizenden werknemers uit, net zo makkelijk als ze in dienst waren genomen.

Dekkers opvolger Van der Klugt heeft reeds aangekondigd rigouzeus het mes te zullen hanteren bij alle activiteiten die verliesgevend zijn. Tot op heden heeft nog nooit een Philips-bestuurder wakker gelegen van de gevolgen voor de werkgelegenheid. De rentabiliteit van Philips staat altijd voorop.

Uit — in dit verband — onverdachte hoek is herhaaldelijk aangevoerd, dat het al of niet sluiten van de Zuidafrikaanse vestigingen niet of nauwelijks van invloed is op de werkgelegenheid aldaar. De heren Wagner en Van Wachem van Shell roepen al jaren dat bij sluiting het bedrijf domweg wordt overgenomen door Zuidafrikanen, daarbij gesteund door de regering in Pretoria die zich geen plotselinge werkloosheid waar dan ook kan permitteren.

Dat het Philips gewoon om de winst van doen blijft, blijkt verder uit een order waar hard aan gewerkt wordt en die zeer waarschijnlijk niet met een klinkend persbericht wereldkundig zal worden gemaakt. Nog dit jaar hoopt de onderneming voor enkele honderden miljoenen onderdelen te mogen leveren aan een televisiefabriek in Libië, het land van Kadhafi dat volgens Amerika economisch moet worden geboycot vanwege zijn steun aan het internationale terrorisme.

WILLEM BEUSEKAMP

De gemoderniseerde houwitsers, genaamd M114/39 zijn beproefd door het Nederlandse en het Indiase leger en blijken te voldoen. Het Rotterdamse bedrijf werft nu orders in binnen- en buitenland (42).

Hoewel het Nederlandse leger door geldgebrek voorlopig zijn M114 houwitsers nog niet kan vervangen of moderniseren, blijft men zeer geïnteresseerd in bovengenoemde technologie (43). Men is ook geïnteresseerd in de SRC-munitie die door Eurometaal in samenwerking met Muiden-Chemie (kruitladingen) en Philips-USFA (nabijheidsbuis) vervaardigd zal worden, maar de bedrijven verwachten zelf het meest van de exportmarkt. Daar moeten zij echter concurreren met PRB uit België, Voest-Alpine uit Oostenrijk en Arm Scor uit Zuid-Afrika, die elk met hun eigen uitvoering van het SRC-houwitsersysteem op de markt komen (44).

Philips-radio's voor leger en politie

Philips bouwt sinds 1962 mobiele radioapparatuur in Zuid-Afrika. In 1967 plaatste de politie van de provincie Natal zijn eerste order voor radioapparatuur bij Pye Telecommunications (Pty) Ltd in Wynberg bij Johannesburg, kort voordat Philips de Britse Pye-groep overnam (45). Philips' andere fabriek voor mobiele radioapparatuur in Zuid-Afrika, Philips Telecommunications (Pty) Ltd te Wadeville, Germiston, werd in 1963 - het jaar van het eerste wapenembargo - opgericht om overheidsapparatuur te maken. Tot de late jaren zeventig groeiden Philips en Pye in Zuid-Afrika uit tot belangrijke leveranciers van mobiele radio's aan de Zuidafrikaanse overheid en geduchte concurrenten van het Amerikaanse Motorola, dat het grootste aandeel in deze markt bezat (46).

Toen echter Motorola door de Amerikaanse embargowetgeving van februari 1978 gedwongen werd zijn leveringen aan de Zuidafrikaanse politie te staken, werd Philips onbetwiste marktleider. Philips "profiteerde aanzienlijk" van de verscherping van het Amerikaanse embargo, aldus een Zuidafrikaans electronicabladd (47).

Begin 1979 werden de telecommunicatiefabrieken van Philips en Pye in Zuid-Afrika samengevoegd, waarmee Philips de grootste leverancier van mobiele radioapparatuur in Zuid-Afrika werd. Deze positie is volgens de verantwoordelijke Philips-manager Brian Appleton te danken aan Philips' "total commitment in South Africa". In de sector van mobiele radio's voor overheidsdiensten heeft Philips een marktaandeel van 50%, waarmee men deze sector "volledig domineert" (48).

Eind 1980 bracht Philips Zuid-Afrika twee nieuwe mobiele zend/ontvangers op de markt, die voor 80% in Zuid-Afrika worden vervaardigd, de "Rhino" ende "Duiker".

De naam "Rhino" herinnert aan de beruchte politiewagens voor rellenbestrijding die in 1976 in Soweto zoveel slachtoffers hebben geëist. Deze radio is vooral bedoeld voor gebruik op motorfietsen door politie, veiligheidsdiensten en andere gebruikers (49).

Datacommunicatie

Apparatuur voor datacommunicatie, ontworpen voor militair gebruik en vervaardigd door de Franse Philipsmaatschappij TRT, werd acht jaar geleden in Zuid-Afrika op de markt gebracht (51). In 1977 en 1978 kondigde Philips in Zuid-Afrika TRT's modem voor datacommunicatie Sematrans 4802 en de bijbehorende testapparatuur Sematest 2 aan (52).

Apparatuur voor militaire opleidingen

Philips Zuid-Afrika doet regelmatig zaken met de Zuidafrikaanse strijdkrachten en staat op goede voet met het grote militaire apparaat. In de zomer van 1980 organiseerde de president-directeur van de Zuidafrikaanse Philips een rondleiding voor personeel van de Zuidafrikaanse strijdkrachten. Bij die gelegenheid schonk hij een televisietoestel aan de vrouwenvereniging van de militaire geneeskundige dienst (53).

Het South African Defence College, het hoogste opleidingsinstituut van de Zuidafrikaanse strijdkrachten, heeft zijn school voor onderwijs-technologie COLET met een grote hoeveelheid audiovisuele middelen van Philips uitgerust (54).

In de zomer van 1981 werd in Zuid-Afrika het eerste exemplaar van Philips' nieuwste elektronenmicroscop, de SEM 505, geplaatst. De afnemer was het Technikon Pretoria, de hogeschool met de enige opleiding voor springstoffendeskundigen in Zuid-Afrika. Hier zullen de technische munitieofficieren van de "Suidafrikaanse Weermag" tijdens hun opleiding gebruik maken van de Philips-elektronenmicroscop met een Philips Edax PV 9100/45-apparaat voor de röntgenanalyse van stoffen. De installatie, die in totaal ongeveer f 350.000 gulden heeft gekost, werd gedemonstreerd door de heer Ken Mason van Philips' laboratorium voor electro-optische toepassingen in Eindhoven (55).

Opnameapparatuur

Philips heeft, oorspronkelijk voor de luchtverkeersleiding, opname-apparatuur ontwikkeld om continue alle communicatie te registreren voor administratieve en bewakingsdoeleinden. Dit zijn zogenaamde "voice loggers". In Zuid-Afrika zijn tien vliegvelden en in Namibië drie met Philips "voice loggers" uitgerust. Sommige van deze vliegvelden, zoals met name Grootfontein in Noord-Namibië, hebben een uitgesproken militair karakter (56).

In oktober 1981 bood Philips de Zuidafrikaanse overheid zijn nieuwste "voice logging"-apparatuur aan, systemen van de vierde generatie, zoals geleverd aan de Nederlandse luchtmacht. Er is in Zuid-Afrika een grote en groeiende vraag naar dergelijke apparatuur, voor de politie, de overige overheid, de banken en de industrie (57).

Ook radar-opnameapparatuur van Philips is in Zuid-Afrika te koop, met name het type Ana-log 714 (58).

Numerieke besturingsapparatuur voor strategische bedrijven

In 1980 en 1981 plaatste Philips elektronische apparatuur voor de numerieke besturing van machines voor precieze metaalbewerking in diverse voor de bewapening belangrijke Zuidafrikaanse bedrijven. Eén daarvan was Boart Hardmetals (Pty) Ltd, een producent en verwerker van het extreem harde metaal wolframcarbide, dat zowel in wapensystemen als in boorkoppen wordt toegepast. Hier werd een tweeassig numeriek afleessysteem van Philips geïnstalleerd. De nauwkeurigheid van dit systeem bedraagt één micron, "een prestatie die door geen enkele andere onderneming in het land overtroffen kan worden", aldus de plaatselijke Philips-agent (59).

Ook Micro Grind, een bedrijf voor precieze metaalbewerking in Edenvale bij Johannesburg heeft recentelijk numerieke afleesapparatuur van Philips in gebruik genomen voor zijn machines (60).

Bij de Vecor Vanderbijlpark-fabriek van het Zuidafrikaanse Dorbyl Heavy Engineering (Pty) Ltd plaatste Philips het langste eenassige numerieke afleessysteem van Zuid-Afrika. Bij Vecor zijn nu vier zware machines met besturingssystemen van Philips uitgerust (61).

Vecor en Dorbyl zijn nauw betrokken bij de produktie van zwaar materieel voor de Zuidafrikaanse landmacht en marine.

Naast numerieke besturing van machines, verkoopt Philips in Zuid-Afrika apparatuur voor de besturing van machines met behulp van computers, ofwel CNC-apparatuur. Voorbeelden hiervan zijn de produkten CNC 3340, NC 6682 en CNC 6652 (62).

De meeste van bovengenoemde produkten gelden in Nederland als strategische industriële goederen. Zij staan omschreven in post 1091 van de lijst behorend bij het Uitvoerbesluit strategische goederen 1963.

Bewakingsapparatuur

Philips Zuid-Afrika heeft een divisie voor "security systems" die inspeelt op de grote en groeiende vraag naar allerlei soorten bewakingsinstrumenten.

Al in 1969 stelde Philips dat men in Zuid-Afrika marktaanvoerder was op het gebied van gesloten-circuit-televisie. Men levert in Zuid-Afrika complete bewakings- en alarmsystemen, recentelijk nog de types LHD 8336 en LHD 1300 (63).

In oktober 1981 bracht Philips Zuid-Afrika een offerte uit ter waarde van circa 1,8 miljoen gulden voor de installatie van "security systems" bij gebouwen van de Zuidafrikaanse politie (64). Verder verkoopt de Zuidafrikaanse Philips een systeem voor toegangscontrole, waardoor pasjes gecontroleerd worden. Hierop kan een registratieapparaat worden aangesloten (65). In september 1982 kondigde men een geavanceerd "Access Control System" aan, namelijk één dat werkt met "slimme sleutels" en "slimme sloten". Een sleutel van normaal formaat dient allereerst als toegangspasje, dat in het slot gecontroleerd wordt alvorens de deur te openen. Het slot registreert welke sleutelbezitter op welk moment de betreffende ingang passeerde (66).

Andere bewakingsystemen zijn ontworpen voor het controleren van financiële documenten en legitimatiebewijzen (67).

Tenslotte brengt Philips in Zuid-Afrika een electronisch beveiligde omheining op de markt, het Microwave Fence Alarm System (68).

Bewakingsverlichting

De lichtdivisie van Philips Zuid-Afrika speelt eveneens op de groeiende vraag naar bewakingsprodukten in. "Zwart licht" van Philips helpt bij het controleren van cheques en legitimatiebewijzen (69).

In Zuid-Afrika en Namibië biedt men de overheid, de industrie en de boeren speciale schijnwerpers voor bewaking aan (70).

In november 1981 kondigde Philips Zuid-Afrika verschillende soorten straatverlichting aan die speciaal voor bewakingsdoeleinden werden aanbevolen, zoals de SNF 200 "Lightsmasher", de M150 en de M180 (71). De kleinere Sox 18W Kombi van Philips wordt aangeboden als "nachtwacht", bijvoorbeeld rond beveiligingshekken (72).

Explosieven- en metaaldetectoren

Verskillende systemen voor het opsporen van explosieven of zware metalen voorwerpen zijn bij Philips in Zuid-Afrika te koop. De bekende Dynafluor X apparatuur wordt gebruikt voor het controleren van bagage, en er is een ander Dynafluor systeem voor het controleren van poststukken (73).

In 1977 bood Philips de Zuidafrikaanse strijdkrachten en politie de speciale militaire explosievendector PD1 van de Britse Philipsdochter Pye Dynamics te koop aan (74).

Voor personeelsbewaking in Zuidafrikaanse fabrieken ontwikkelde Philips de "Doorway" metaaldetector (75).

Componenten voor nachtzichtinstrumenten

Nachtzichtinstrumenten voor militaire doeleinden en speciale delen daarvan gelden in Nederland officieel als "militaire goederen" (76). Zij zijn van bijzonder groot belang voor anti-guerilla activiteiten omdat zij militairen en politie in staat stellen 24 uur per dag te opereren.

Philips verkoopt dergelijke produkten in Zuid-Afrika.

In februari 1982 kondigde Philips in Zuid-Afrika de beeldversterkerbuis type XX1500TV aan. Hij is bedoeld voor gebruik in Philips-televisiecamera's voor bewaking (77). Deze buis is gebaseerd op de militaire XX1500, die gebruikt wordt in geweervizieren en militaire nachtkijkers (78).

Medio 1979 bracht Philips in Zuid-Afrika de militaire beeldversterkerbuis XX 1410 op de markt (79). Dit instrument is ontworpen naar specificaties van het Amerikaanse leger en wordt voorgeschreven voor gebruik in nachtkijkers voor het Westduitse leger (80).

Tegelijkertijd werd de "pyroelectric vidicon" S58X geïntroduceerd, een warmtebeeldbuis van de Amerikaanse Philips. Volgens de Zuidafrikaanse Philips was de toepassing van dergelijke componenten tot voor kort aan militaire systemen voorbehouden, nu zouden ook andere toepassingen mogelijk zijn (81).

Tenslotte verkoopt Philips in Zuid-Afrika televisiebuisen voor bewaking bij slechte lichtomstandigheden, zoals de "Newvicons" XQ 1276 en XQ 1442. Deze worden ingebouwd in gesloten-circuit televisiesystemen voor surveillancedoeleinden (82).

De XQ 1443 die nabij het infrarood bereik werkt, werd in juli 1982 aangekondigd. Deze Newvicon wordt onder andere aanbevolen voor surveillance en beveiliging bij zwak licht (83).

Millimetergolf-componenten

In januari 1982 vestigde Philips in Zuid-Afrika de aandacht op zijn "millimetre wave subassemblies for civil and military applications" (84). De techniek van millimetergolven wordt van strategisch belang geacht voor wapengeleiding en toekomstige ontwikkelingen op het gebied van militaire radars (85).

Microgolf-componenten

Begin 1982 kondigde Philips Zuid-Afrika verschillende elektronische componenten voor microgolftoepassingen aan. Alle hebben belangrijke militaire toepassingen:

- Philips "YIG-tuned oscillators", vermoedelijk afkomstig van de Zweedse Philipsmaatschappij Sivers Lab. Deze worden gebruikt in wetenschappelijke en militaire apparatuur. Eén van deze produkten, de YG130IE, "is a special, hermetically-sealed device for military applications", zoals Philips in maart 1982 in Zuid-Afrika mededeelde (86).
- Philips' JS1000 en JS1100 "tunable oscillators" voor microgolfsenders en -ontvangers (87). Deze onderdelen zijn zeer degelijk gebouwd en voldoen daarmee aan de eisen van "elektronische en ballistische toepassingen" (88).
In september 1982 kondigde Philips in Zuid-Afrika de microgolfoscillatoren van de JS1200-serie aan. Zij worden aanbevolen onder meer voor de signaalontvangers van elektronische oorlogsvoeringsapparatuur (ECM) (89).
- "Dielectric-stabilised oscillators" van Philips. "These rugged oscillators meet military specifications", voegt de fabrikant eraan toe (90).
- Een nieuwe serie gallium-arsenide "field effect"-transistoren van Philips, de types CFX13, CFX21, CFX30 en CFX31. Deze GaAs-FET's zijn waarschijnlijk afkomstig van het Franse Philips-bedrijf Laboratoires d'Electronique et de Physique Appliquée (LEP). Zij zijn bedoeld voor telecommunicatie tot in de Ku-band, voor wetenschappelijke instrumenten en voor radarontvangers (91).
De GaAs-FET-techniek wordt door experts van groot belang geacht voor de ontwikkeling van geavanceerde vuurleidingsradars (92).
- Philips X-band radarversterker JA1000 (93). Deze is met name voor militaire toepassingen bedoeld (94).
- Begin 1982 kondigde Philips Zuid-Afrika geïntegreerde schakelingen aan, die - naar de specificaties van de afnemer - voor microgolftoepassingen vervaardigd worden (95).

Lasers en optische vezels

In juli 1981 introduceerde Philips in Zuid-Afrika zijn laserdiode CQL10. Deze gallium-arsenide-laser is vooral ontworpen voor het aflezen van digitaal-optische opnameschijven, maar kan eventueel ook gebruikt worden voor telecommunicatie langs optische vezels (96). De belangstelling van overheden en strijdkrachten voor de techniek van optische vezels is zeer groot.

De kabeldivisie van de Zuidafrikaanse Philips, Aberdare Cables, wil zo snel mogelijk optische vezels gaan produceren in Zuid-Afrika (97). Op het ogenblik echter worden de vezels ingevoerd van Philips Glas in Nederland (98).

Het ziet ernaar uit dat Philips de eerste fabrikant van optische vezels in Zuid-Afrika gaat worden, met een sterke positie om aan de overheid, die een sterke voorkeur voor lokale produktie heeft, te leveren.

Fysici van de Universiteit van Port Elizabeth onderhouden goede contacten met de Amerikaanse Philips-organisatie op het gebied van GaAs-lasers, in verband met het onderzoek naar epitaxiale groei (99).

Militaire geheugens

Bij Philips Zuid-Afrika zijn leverbaar: "military specification versions ... of semiconductor memories ... in a variety of technologies" (100). Deze zijn afkomstig van de Amerikaanse Philips-dochter Signetics. Een voorbeeld daarvan is het bipolaire geheugen type 81S141 voor militaire toepassingen, dat eveneens in Zuid-Afrika is aangekondigd (101).

Militaire transistoren

Philips verkoopt in Zuid-Afrika "the full range of Philips RF power transistors for mobile transmitting equipment ... civil, military, aerospace or maritime" (102). Voorbeelden daarvan zijn de transistoren van de types 2N4427, BLW79, BLW80 en BLW89, die onder meer bedoeld zijn voor gebruik in militaire radiozenders (25 tot 80MHz) (103). Ook breedband-transistoren, onder meer ontworpen voor gebruik in microgolf-verbindingen en radarsystemen worden door Philips in Zuid-Afrika op de markt gebracht. Bijvoorbeeld het type BFQ23, dat in de Nijmeegse Elcoma-fabriek wordt gemaakt. Verder de types BFQ24, BFQ34, BFQ68, BFR90, BFR90A, BFR91 en BFR91A (104).

We beperken ons in de rest van dit hoofdstuk tot de militaire produktie bij Philips in Nederland.

Daarbij mogen we uiteraard het internationale karakter van Philips niet uit het oog verliezen.* Daarom zullen de internationale aspecten van de Nederlandse produktie en de betekenis ervan voor het totale (internationale) concern ook aan de orde komen.

2 Philips

De structuur van de produktie

Bij de bespreking van de produktie van het concern Philips zijn we gedwongen ons tot hoofdzaken te beperken. Vanwege de grote variëteit van produktie-activiteiten van Philips is er voor een buitenstaander slechts moeilijk greep te krijgen op het geheel. Om nog maar te zwijgen van de produktiemogelijkheden die het concern heeft.

Om aan te geven welke positie de militaire produktie heeft in de totale produktie-activiteiten is een overzicht gemaakt van de ontwikkelingen van de verschillende produktiesektoren van het totale concern (tabel 2).

De militair gerichte activiteiten zijn voornamelijk onderdeel van de produktiesector "Produkten en systemen voor professionele toepassingen". Deze sector is voornamelijk op overheden gericht. Behalve militair gerichte produkties bevat deze sector de volgende activiteiten: telecommunicatie, informatiesystemen, kabel en draad, instrumenten en medische apparatuur.

De militaire activiteiten beslaan naar schatting 20 à 25 procent van de omzet van de produktiesector "professionele toepassingen".** In 1981 werd de militaire produktie organisatorisch ondergebracht in de hoofdindustriegroep "Defence and Control Systems" (DCS). Voorheen zaten de militair gerichte activiteiten samen met de telecommunicatie in de hoofdindustriegroep "Telecommunicatie en Defensie Systemen".***

De telecommunicatie en informatiesystemen met een militair karakter zijn de afgelopen jaren langzamerhand overgegaan naar DCS.

Uit tabel 2 blijkt dat het belang van de produktiesector "professionele toepassingen" binnen het Philips-plaatje fors toegenomen is. Vooral wat betreft de bijdrage in het totale resultaat zijn de op staatsmarkten gerichte activiteiten van groot belang geworden.

(vervolg noot *** p.170)

Bovendien zijn de op basis van de CBS-gegevens berekende werkgelegenheidscijfers uitgedrukt in arbeidsjaren militaire produktie. Wanneer dus a) iemand in deeltijd werkt of b) niet alleen militair gericht werk doet, komen de CBS-cijfers lager uit

*Zie o.a. IKV cahier nr. 20. Nederland in de wapenhandel, 1978

**Uitgaande van het hieronder genoemde gegeven, dat de omzet in direkt militaire produkten ongeveer zeven procent van de totale concernomzet is.

***Deze groep had in Nederland in 1978 een produktie van ruim f2 miljard waarvan 3/4 uitgevoerd werd (schatting m.b.v. bedrijfstakverk. EZ)

De militaire produktie beperkt zich echter niet alleen tot deze hoofdindustriegroep, maar komt ook voor in de hoofdindustriegroep "industriële leveringen", waarin de belangrijke produktiegroep Elcoma zit. Elcoma staat voor Electronic Components and Materials. Philips Elcoma noemt zichzelf bijvoorbeeld de belangrijkste Europese fabrikant van elektronische componenten voor nachzichtsysteem. De belangrijkste produktievestigingen van militaire componenten staan in Engeland, West-Duitsland, Frankrijk en de VS (zie Special Marketing supplement van Nato's Fifteen Nations 2/3 1982 blz 43 en International Defence Review no 11/1982 blz. 1558).

De betekenis van de militaire produktie bij Philips.

In 1982 zijn over de hele wereld 13.000 Philipsmedewerkers bij de produktie van defensiesystemen betrokken.* Dat is 3,7% van het totale werknemerbestand. Naar onze schatting zijn in Nederland ongeveer 6000 Philipsmedewerkers bij de militaire produktie betrokken, zodat het aandeel 'militair werk' in het Nederlandse werknemersbestand (73.000) aanzienlijk hoger is, ongeveer 8%.

Volgens Philipspresident Dekker is de omzet in direct militaire produkten ongeveer zeven procent van de totale concernomzet.** Op een totale omzet van f 43 miljard betekent dat een militaire omzet van ongeveer f 3 miljard per jaar. Per werknemer in de militaire produktie komt deze omzet neer op f 230.000,- per arbeidsjaar.***

Samengevat ziet de cijfermatige betekenis van militaire produktie bij Philips er als volgt uit:

Tabel 3 Het aandeel van de militaire produktie bij Philips in 1982

	<u>werkgelegenheidsaandeel</u> v.d. militaire produktie in de totale werkgelegenh.	<u>omzetaandeel</u> v.d. militaire produktie in de totale omzet (militair en civiel)*
Nederlandse Philips-bedrijven	8	10
Philipsbedrijven buiten Nederland	2,7	3,6
Totaal Philipsbedrijven	3,9	7

*omzet opgevat als leveringen

Het feit dat het aandeel van de militaire produktie in Nederland hoger is dan in het buitenland geeft aan dat de militaire produktie relatief toch nogal nationaal gebonden is. Bijna de helft van het militair gerichte personeel werkt in Nederland, terwijl slechts een vijfde deel van het totaal aantal Philipswerknemers in Nederland werkt.

*Aldus een schrijven van Philips aan OSACI, mei 1982

**Dr. W. Dekker in VARA's Z.I. op 18-12-1982

***De werkgelegenheid in de toeleverende bedrijven dus niet meegerekend

Het karakter van een internationaal producerend bedrijf als Philips strookt niet altijd met de eisen die overheden stellen m.b.t. wapenproductie. De export van een uitsluitend in Nederland producerende wapenindustrie kan botsen met de gestelde eisen van de Nederlandse overheid op het gebied van vrede en veiligheid. De situatie wordt nog gecompliceerder wanneer een Nederlands bedrijf over buitenlandse wapenproductiecentra beschikt. Een concern als Philips heeft er belang bij de militaire produktie te rationaliseren, efficiënter te maken, door de produktie over de verschillende lokaties te standaardiseren. Tevens ligt het voor de hand dat bepaalde fundamentele vindingen die uit het Natuurkundig Laboratorium te Eindhoven komen met lokale produktontwikkeling gecoördineerd dienen te worden.

Het effectueren van een bepaalde rationalisatie in onderzoek, ontwikkeling en produktie kan dan met de belangen van de verschillende overheden botsen.

In het jaarverslag over 1981 lezen we bij de bespreking van de ontwikkelingen bij de defensiesystemen: "De mogelijkheden om te komen tot standaardisatie en rationalisering van produktie werden bemoeilijkt doordat op grond van eisen van nationale veiligheid de uitwisseling van gegevens tussen bedrijven in verschillende landen aan beperkingen wordt onderworpen". (blz. 24)

Gezien bovenstaande problematiek is het niet verwonderlijk dat een multinational als Philips, met in het moederland een kleine thuismarkt, voorstander is van internationale projekten in NAVO-verband of een internationale produktieverdeling op basis van specialismen. Een andere mogelijkheid voor internationale produktie is de produktie van bepaalde onderdelen die zowel door Philipsvestigingen als door de concurrenten in militaire systemen ingebouwd kunnen worden. Philips Elcoma's Night Vision Components Group is daar een voorbeeld van. Deze groep opereert internationaal en gescheiden van de vanuit Nederland geleide Defence and Control Systems (DSC) divisie.*

Voorlopig is het echter nog zo dat de produktie van militaire eindprodukten in Nederland al dan niet in samenwerking met Nederlandse overheidshulp tot stand gekomen, voor Philips van wezenlijk belang lijkt te zijn. Met name de Koninklijke Marine is een belangrijke partner voor de belangrijkste wapenfabriek van Philips, Hollandse Signaal Apparaten.

Naast het feit dat voor de ontwikkeling en beproeving van nieuwe wapensystemen de nationale krijgsmacht een belangrijke rol speelt, zal ook het feit dat ruim de helft van de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten in Nederland gebeuren er toe bijdragen dat de militaire produktie in Nederland belangrijk blijft voor Philips.**

Nadat de belangrijkste Nederlandse militaire gerichte produktiecentra van Philips in Nederland de revu gepasseerd zijn zullen we terugkomen op de rol van de militaire produktie in het Philips-concern.

*Zie International Defence Review no. 11, 1982, blz. 1558

**Philips besteedde in 1981 f 2907 miljoen aan research en ontwikkeling, waarvan ruim de helft in Nederland besteed wordt, jaarverslag Philips 1981 en VN bijlage 20 maart 1982, blz. 42

3 Hollandse Signaal Apparaten B.V.

Korte historische schets*

In 1922 werd in Hengelo de NV Hazemeyer's Fabriek van Signaalapparaten opgericht en gestart met de produktie van vuurleidingsapparatuur. Indirekt was deze firma in Duitse (Siemens-)handen. Omdat bij de vredesonderhandelingen van Versailles was bepaald dat Duitsland zelf geen militaire activiteiten mocht ontplooiën, waren de Duitse ondernemingen gedwongen tot dit soort omwegen.

Omdat de belangrijkste personeelsleden uit Duitsers bestonden en alle kennis in Duitse handen was en kwam, kwamen de Nederlandse veiligheidsbelangen in de dertiger jaren steeds verder op het spel te staan. Met name de Koninklijke Marine, die voor de eerste opdrachten gezorgd had, wilde meer Nederlandse contrôle op het bedrijf. De Duitse leiding had tot de bezetting van mei 1940 min of meer vrij spel en nodigde zonder medeweten zelfs Japanners uit om de vuurleidingsapparatuur te komen bezichtigen.

Na de oorlog kwam het bedrijf tijdelijk onder toezicht van de Nederlandse overheid en in 1948 werd de naam veranderd in NV Hollandse Signaalapparaten met als aandeelhouders de Nederlandse overheid, de bank Mees & Zn en Philips. De Nederlandse vloot werd voorzien van de tijdens de tweede wereldoorlog ontwikkelde radarapparatuur en de aloude vuurleidingen. Bij Signaal in Hengelo werden de radarantennes en vuurleidingen gemaakt, bij Philips' Telecommunicatie Industrie in Hilversum (PTI) de radarzenders en -ontvangers (begin jaren zestig verhuisden deze activiteiten naar Hengelo). In 1957 trok Mees zich uit Signaal terug en verkocht deze bank de aandelen aan Philips. Inmiddels had de overheid haar aandeel terug gebracht tot 8% zodat Signaal een Philips dochter werd.

Volgens ex-Signaaldirekteur Doorenbos trokken de Nederlandse overheid en de bank zich terug op een moment dat de Nederlandse vloot weer voldoende bewapend was en de toekomst van het bedrijf verre van zeker was.**

Vanaf dat moment was Signaal dus bijna uitsluitend op export aangewezen. Aangezien echter in die tijd de Duitse bewapening weer op gang kwam en Signaal opdracht kreeg de Bundesmarine van vuurleidingen te voorzien, was aan deze exportnoodzaak meer dan voldaan.

Tot de dag van vandaag zijn de Westduitsers verreweg de belangrijkste afnemer van Signaal apparatuur. Behalve de Bundesmarine zijn de Duitse scheepswerven belangrijke klanten, omdat zij op vrij grote schaal marineschepen uitgerust met Signaal apparatuur exporteren.***

In de loop der jaren groeit Signaal uit tot een middelgroot bedrijf en wordt een belangrijk deel van de militaire produktie van Philips bij Signaal ondergebracht. Zo wordt in 1974, het in 1968 door Philips overgenomen Van der Heem Electronics een dochteronderneming van Signaal.

*o.a. gebruikmakend van "Signaalflitsen nr. 5 1982, waarin de historische ontwikkeling van 60 jaar Signaal geschetst wordt en een artikel van A. Teulings in de Groene Amsterdammer van 15 september 1976

**J. Doorenbos tijdens een lezing op 18-2-1981, T.H. Delft

***Met name de Argentijnse marine is een belangrijk afnemer van Duitse marineschepen

Eind 1980 wordt Signaal de vertegenwoordiger voor het militaire gedeelte van Philips Telecommunicatie Industrie (PTI) en in 1981 wordt bij Signaal in Hengelo de hoofd-industriegroep Defence and Control Systems (DSC) ondergebracht. Daaronder vallen behalve het militaire deel van PTI in Huizen, Van der Heem Electronics in Den Haag en het Eindhovense Philipsbedrijf Usfa ook de meeste Europese militaire Philipsproduktiebedrijven.*

Ontwikkelingen in de produktie bij Signaal**

Signaal produceert sensoren en opsporingsapparatuur (radar, sonar) vuurleidings- en gevechtscontrolesystemen voor schepen en verkeersleidingsystemen (luchtverkeersleiding- en radarsystemen).

Signaal is steeds een vrij zelfstandig bedrijf binnen de Philipsorganisatie. Vroeger was Philips vooral de producent van consumentenartikelen terwijl Signaal apparatuur produceerde voor militaire overheden. In de loop van de jaren veranderde dit verschil, omdat voor Philips als geheel overheden steeds belangrijker afnemers werden, terwijl Signaal steeds meer elektrische componenten van civiel producerende Philipsbedrijven ging gebruiken. Men groeide dus produktietechnisch en markttechnisch naar elkaar toe. In de jaren zestig werden in de Signaal-constructies steeds meer mechanische delen door elektronische systemen vervangen. In de jaren zeventig werd overgeschakeld van analoge schakelingen in de elektronische systemen naar digitale schakelingen, de produkten werden gecomputeerd.

Deze veranderingen in produkt en produktiewijze hadden voor de werknemers grote gevolgen. In ongeveer 15 jaar tijds moesten veel mensen in de produktie twee maal omschakelen. De eerste omschakeling betrof een vermindering van de metaalbewerking (minder mechanische konstrukties), de tweede betrof de invoering van de computer zowel in de produktie als in het produkt.

Deze tweede omschakeling heeft tot gevolg dat de hoeveelheid arbeid in de feitelijke produktie steeds geringer wordt. Het gaat met name om het uitdenken van de elektronica die in de wapensystemen wordt toegepast. De produktie zelf wordt gereduceerd tot het uitvoeren van enkele handelingen waarbij de capaciteiten van de hooggeschoolde produktiemedewerkers niet ten volle benut worden hetgeen bij de, vooral wat oudere, werknemers tot frustraties leidt.

Een Philipsmedewerker illustreerde de verschillen tussen de huidige en vroegere produktie aan de hand van het verschil tussen een kwartshorloge en een horloge met een ouderwets uurwerk (veer en radertjes). Om het ouderwetse uurwerk een bepaalde exactheid te geven is groot vakmanschap nodig bij het vervaardigen van de verschillende onderdelen en bij de montage van het geheel. Het moderne kwartshorloge geeft heel nauwkeurig de tijd aan, maar bij de uiteindelijke produktie ervan komt nauwelijks vakmanschap te pas en de prijs is dan ook erg laag.

* Een aantal van de belangrijkste zijn:

Radarleit, Elektro Spezial en Tekade in de Bondsrepubliek; MEL in Groot-Brittannië; TRT en Oméra in Frankrijk; en PEAB in Zweden; het Amerikaanse Philipsbedrijf Magnavox, dat zeer actief is in de wapenproduktie valt formeel niet onder DCS; wel wordt er nauw samengewerkt.

**Voor een uitgebreide beschrijving daarvan verwijzen we naar: "Defence Electronics" voorlichtings-

Gesteld werd reeds dat Signaal steeds meer elektronische componenten van andere Philipsbedrijven ging gebruiken. De ontwikkelingen in de moderne elektronica hebben dat proces nog versneld.

De kloof tussen militaire en civiele technologie in de elektronica (zo die er was) werd daarmee steeds kleiner.

Een ander, belangrijk gevolg van de technologische ontwikkelingen in de elektronische industrie is de sterke stijging in arbeidsproductiviteit en het voortdurend goedkoper worden van de geleverde apparatuur.

Isolatie van de militaire produktie

Bij Signaal zien we een vrij strikte scheiding tussen militaire en civiele produktie. Een veel gehoorde reden daarvoor is de kostenverhogende werking die van militaire produktie uitgaat door de hoge kwaliteitseisen die aan het militaire produkt gesteld worden. Een civiel produkt zou in die omstandigheden snel te hoog in prijs worden.

Doorenbos noemde als belangrijkste verschillen in de produktie tussen militaire en civiele produkten de eisen op het gebied van schokbestendigheid, temperatuurongevogelijkheid en waterdichtheid. De precisie die in de militaire produktie nodig is om aan de gestelde eisen te voldoen, eisen een aparte lokatie. Voor een civiel produkt zouden die militaire eisen niet even teruggeschroefd kunnen worden, dus daar zou dan een aparte fabriek voor nodig zijn.*

Het is de vraag of die aparte lokatie voor de feitelijke produktie noodzakelijk is nu steeds meer onderdelen gestandaardiseerd zijn en de zeer nauwkeurige bewerking van onderdelen door de toegenomen automatisering steeds sneller op universeel bruikbare machines plaatsvindt.

In vergelijking tot de hardware wordt de software en de daarbij behorende dienstverlening belangrijker.** Steeds meer mensen vinden, ook bij Signaal, werk in het uitdenken van programma's voor computers zowel voor de uiteindelijke produkten als voor de produktie zelf, en in het instrueren van de toekomstige gebruikers van de apparatuur.*** Het ligt voor de hand dat juist op het gebied van de programmering en de aanpassing van computers voor militaire doeleinden geheimhoudingseisen een aparte lokatie vereisen.

Het commerciële beleid van Signaal

De afnemers van Signaal zijn bijna uitsluitend militairen. Bij militairen bestaat op het gebied van de geavanceerde wapensystemen, het terrein waarop Signaal zich beweegt, behoefte aan een produkt dat beter is dan de militairen zich van de toekomstige bewapening van de tegenstander voorstellen.

* Lezing aan de Technische Hogeschool in Delft, 18 februari 1981

** De elektronische industrie probeert de dreigende daling in de omzet van de apparatuur als gevolg van het goedkoper worden door de nieuwe technologische ontwikkelingen te compenseren door de dienstverlening met betrekking tot de apparatuur uit te breiden (zie o.a. F.D. 3 juni 1981 waarin verslag wordt gedaan van de rede die L.Th. Heessels, lid van de Raad van Bestuur van Philips, hield op de World Electronics conferentie in Londen).

*** Bijna wekelijks verschijnen personeelsadvertenties in Intermediair waarin Signaal software deskundigen vraagt.

De begrenzing van deze vraag naar 'het neusje van zalm' ligt op financieel gebied, de militairen beschikken nu eenmaal over een bepaald budget. De militaire markt valt voor Signaal globaal gesproken in twee markten te verdelen:

- De markt waarin sprake is van samenwerking tussen de militairen (meestal de Nederlandse Defensie) en Signaal bij de ontwikkeling van het wapensysteem.
- De 'vrije' markt waarop Signaal een produkt aanbiedt dat reeds in het leger beproefd is.*

Deze twee markten staan voor Signaal allerm minst los van elkaar. In principe is de 'samenwerkingsmarkt' voor Signaal de springplank naar de 'vrije' markt. Signaal moet daarom bij de produktontwikkeling ervoor waken dat de opdrachtgevers op het gebied van bepaalde kwaliteitseisen of bijzondere eigenschappen niet té veeleisend zijn. Op die manier kan de export in gevaar komen doordat men te duur wordt of doordat de militairen om geheimhoudingsredenen de eerste jaren nog geen export toestaan. De Nederlandse Defensie is er echter ook bij gebaat dat het nieuwe produkt succesvol geëxporteerd kan worden. Op die manier kunnen de gezamenlijk gedragen ontwikkelingskosten** terugverdiend worden en is Signaal in principe beter in staat, als winstgevend en gezond bedrijf de nationale defensie te blijven dienen.

Signaal in cijfers

Philips is bepaald niet scheutig met het verstrekken van informatie over de omzet en de winst in de militaire activiteiten. Met name over de verschillende dochterondernemingen zoals Hollandse Signaal wordt hoegenaamd niets naar buiten gebracht.

We zullen hier proberen met behulp van verschillende bronnen een inschatting te geven van de omzet en winst van Signaal en deze relateren aan geaggregeerde Philipsgegevens. Het is niet overbodig te benadrukken dat dit soort vergelijkingen gezien moeten worden als indicaties over bepaalde ontwikkelingen en, bij gebrek aan (nauwkeurige) gegevens, niet al te absoluut opgevat moeten worden.

Winstgevendheid

Door het Ministerie van Financiën werd in april 1981 een tip van de sluier opgelicht door met een overzicht te komen van de resultaten van ondernemingen waarin de staat deelneemt. De Nederlandse overheid had tot 1978 8% van de aandelen van Hollandse Signaal Apparaten B.V. en vanaf 1979 nog 1%.

Uit het overzicht blijkt dat Signaal in 1978 een netto winst behaalde van f 44 mln en in 1979 van f 63,3 mln.

* Signaal kan natuurlijk ook zelfstandig systemen ontwikkelen en op de wereldmarkt aanbieden, hetgeen ook wel gebeurt.

**De Nederlandse overheid i.c. de Ministeries van Economische Zaken en Defensie ondersteunen de financiering van door hen relevant geachte ontwikkeling van militaire produkten (tot maximaal twee derde van de ontwikkelingskosten, terug te betalen via royalties op verkochte produkten).

Doordat in de totale netto-winst van Philips ook de resultaten van verliesgevende onderdelen zijn opgenomen is een vergelijking van netto-winst-bedragen van betrekkelijke waarde. Met ander woorden: zonder de totale verliezen te kennen zegt dit percentage niets over de verdeling van de winst onder de wel winstgevende Philips-bedrijven.

Door de resultaten vóór belasting te vergelijken wordt bovengenoemd bezwaar niet weggenomen, maar een ander bezwaar, zoals het ongelijk belasten van de winst wel.* De totale winst vóór belasting van Philips wordt in de jaarverslagen vermeld. De winst vóór belasting van Signaal kunnen we bij benadering uitrekenen door er van uit te gaan dat het in Tabel 4 vermelde netto winstbedrag de uitkomst is van een vennootschapsbelasting van 45 à 48% (we zullen uitgaan van het gemiddelde: 46,5%)

Tabel 4 Winst vóór aftrek van belasting van Signaal vergeleken met die van Philips in miljoenen gulden

	Philips	Signaal	Signaal in Philipswinst
1978	1147	82	7%
1979	959	118	12%
1980	692	131	19%

Bron: jaarverslagen Philips, ministerie van Financiën. schatting d.m.v. een gelijkblijvend verondersteld winstpercentage en een omzetgroei van tien procent t.o.v. 1979

De omzet

De omzet van Signaal wordt door Philips niet bekend gemaakt. Het doorgaans zeer betrouwbare Financieel Dagblad raamt de jaarlijkse omzet gedurende 1978/1979 op f 450 à f 500 miljoen.** Wanneer we van deze cijfers uitgaan en veronderstellen dat deze omzet de jaren erna jaarlijks met tien procent gegroeid is, hebben we een indicatie van de huidige omzet. Gezien de jaarlijkse toename in de werkgelegenheid bij Signaal van gemiddelde ongeveer vier procent en een gemiddelde inflatie (loonkostenstijging) gedurende die periode van zes procent is een omzetstijging van minstens tien procent behaald. We gaan er dan van uit dat de arbeidsproductiviteit en de prijzen van Signaalproducten niet sterk gestegen zijn.***

* Met ingang van 1979 vormt Signaal een fiscale eenheid met Philips. Daardoor wordt het mogelijk de winst van Signaal te compenseren met verliezen van andere Nederlandse Philipsdochters voordat belasting over de winst moet worden betaald.
In het Financiële Dagblad van 6 mei 1981 werd deze 'belastingtechnische vereenvoudiging' als reden genoemd voor het verlagen van het overheidsbelang in Signaal van 8 naar 1%. Door deze vanuit het Ministerie van Financiën gezien filantropische daad jegens Philips derfde de staat meteen een dividend inkomen van ruim f 800.000,- in 1979 en waarschijnlijk een veelvoud daarvan aan vennootschapsbelasting.
De belastingplicht van Signaal afzonderlijk zou over 1979 ongeveer f 55 miljoen geweest kunnen zijn. Uitgaande van een winst na 46,5% vennootschapsbelasting. In het jaarverslag over 1980 vermeldt Philips over 1979 een bedrijfsresultaat vóór belastingen van f 29 miljoen voor de gezamenlijke Nederlandse vestigingen (in het jaarverslag over 1979 nog f 84 miljoen, een verschil van f 55 miljoen).

** Het Financiële Dagblad 6-5-1981

*** Over de prijzen van de verschillende Signaalproducten is (ook) bijna niets bekend, maar over het algemeen staan de prijzen van elektronische producten de laatste jaren onder druk door het steeds goedkoper worden van de onderdelen.

Tabel 5 Geraamde omzet van Signaal en het feitelijke personeelsbestand

	omzet in in miljoenen gld	aantal werk- nemers	gemiddelde omzet per werkende in duizenden gld
1978	450	3925	115
1979	500	4188	119
1980	550	4374	126
1981	605	4544	133
1982	666	+ 4600	145

Bron: Het Financieele Dagblad (omzet 1978 en 1979) en sociaal jaarverslag Signaal over 1981 (werkgelegenheid)

In Tabel 5 zien we dat de berekende bedragen voor de omzet per werkende relatief laag zijn voor een wapenproducerend bedrijf. De gemiddelde omzet van alle Nederlandse Philips-werknemers ligt zo'n dertig à veertig duizend gulden hoger. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn, dat de produktie bij Signaal het tegendeel van een sterk geautomatiseerde massaproduktie is. Bij Signaal worden kleine series van een bepaald produkt gemaakt en soms slechts een exemplaar. Het hierdoor arbeidsintensieve produktieproces wordt nog versterkt doordat het grootste deel van het personeel betrokken is bij ontwikkelings-, montage- en keuringsactiviteiten.*

Export

Over de bestemming en de grootte van exportorders van Signaal wordt nog geheimzinniger gedaan dan over de omzet. Volgens ex-direkteur Doorenbos exporteerde Signaal de afgelopen jaren ongeveer 75% van de omzet. Uitgaande van de omzetcijfers zoals Het Financieële Dagblad beraamde zou dat neerkomen op ongeveer f 500 miljoen per jaar in 1982.

Uit het Osaci-archief over het orderbestand van Signaal kan worden afgeleid dat de export naar derde wereldlanden in de jaren zeventig sterk is toegenomen, tot naar schatting 40 à 50 procent van de totale opdrachten. De belangrijkste klant in de derde wereld is ongetwijfeld Argentinië, waarvan Signaal de afgelopen jaren naar onze schatting, aan de hand van berichten in Internationale Maritieme tijdschriften, ter waarde van 400 à 500 miljoen gulden opdrachten kreeg. Tot nu toe worden de leveranties van Signaal bestemd voor de derde wereld in Nederland (of andere Europese bedrijven uit de hoofdindustrie-groep DSC) geproduceerd, maar het ziet er naar uit dat binnen afzienbare tijd deze produkten ook in Brazilië zullen worden gemaakt.

* Toch steken de berekende omzetcijfers nogal schril af tegen de produktiecijfers in de Nederlandse Signaalapparatenindustrie, die m.b.v. de bedrijfstakverkenning van Economische Zaken te berekenen zijn. In 1978 zouden de in totaal 6000 werknemers die in deze sector werken ruim de helft van f 2350 miljoen produktie voor hun rekening nemen (blz. 69). Een mogelijke verklaring voor deze hoge produktie per werknemer (f200.000 per arbeidsjaar) zou veroorzaakt kunnen worden door toelevering van een deel van de Signaalproduktie bijvoorbeeld Duitse zusterbedrijven (de in het jaarverslag van Philips genoemde interregio leveringen).

**Samengesteld door S. Faltas en F. Kraan m.b.v. internationale bronnen zoals Jane's handboeken en militaire tijdschriften.

Zie S. Faltas, Philips: electronics and the arms trade, in Current Research on Peace and Violence 3-1981 blz. 208

Philips Usfa B.V.

Deze in 1954 opgerichte 100% Philipsdochter is gespecialiseerd op het gebied van nachtzichtapparatuur voor militair gebruik. De meeste onderdelen waaruit de apparatuur wordt samengesteld worden elders in het concern gemaakt. M.n. Philips Elcoma levert de belangrijkste onderdelen op het gebied van nachtzichtelektronica. Ongeveer een derde van de omzet wordt besteed aan hoogtechnologische ontwikkeling. Van het bedrijf zelf is verder bijna niets bekend, we weten slechts dat het bedrijf eind 1982 325 werknemers in dienst heeft en dat het over 1983 een omzet van meer dan f 100 mln. verwacht*. De afzet schijnt m.n. bestemd te zijn voor de verschillende landmachten van Nederland en de Europese NAVO-partners.

Vroeger werden nachtzichtsysteemen gemaakt die gebruik maakten van infrarode straling (het zgn. actieve nachtzien) en systeemen die het nog aanwezige natuurlijke licht versterken, de helderheidsversterkers ook wel het zgn. passieve nachtzien genoemd. De laatste jaren wordt bij Usfa koortsachtig gewerkt aan wat wel wordt gezien als de derde generatie nachtzichtapparatuur, het zgn. thermische nachtzien, waarbij een warmtebeeldcamera de verschillen in temperatuur registreert.

Usfa dingt samen met Oldelft, een Nederlands bedrijf dat op hetzelfde terrein werkzaam is**, naar een grote order van de Nederlandse landmacht. Voor de Leopard-2 werd in 1981 de warmtebeeldapparatuur bij de Duits-Amerikaanse combinatie Zeiss-Honeywell besteld. De Nederlandse bedrijven Hollandse Signaal, Oldelft en Usfa werden gepasseerd maar eind 1982 kreeg het gevormde samenwerkingsverband HOU (Hollandse Signaal, Oldelft en Usfa) wél een ontwikkelingsopdracht voor het vervaardigen van prototypen voor het warmtebeeldsysteem voor de Leopard-1 tank en het pantservoertuig YPR-765.

Tot groot ongenoegen van Oldelft kreeg de hiervoor genoemde Duits-Amerikaanse combinatie ook een opdracht om prototypen te leveren. Omdat de ontwikkeling van warmtebeeldapparatuur toonaangevend op het gebied van nachtzichtapparatuur is, willen zowel Usfa als Oldelft persé de definitieve order van honderden miljoenen gulden in de wacht proberen te slepen.

* Zie International Defence Review no. 11-1982, blz. 1558

** De NV Optische Industrie de Oude Delft (Oldelft) beweegt zich op de terreinen optiek, elektrotechniek, elektronica en fijnmechanica. De belangrijkste produkten van het bedrijf dat ca. 50 à 60% van de omzet in de militaire sfeer realiseert, zijn nachtzichtapparaten, het Orpheus luchtverkenningssysteem en laserafstandmeters.

Oldelft had in 1980 een militaire omzet van f 60 à f 70 miljoen. Aan de militaire produkties werken ca. 500 mensen

Een opmerkelijk gegeven is dat het bedrijf al enige jaren geleden te kennen gaf het civiele deel in de produktie te willen uitbreiden, maar dat hiervan in de praktijk weinig terechtkomt.

OVERHEID MAAKT ONTDEUKEN VERBODEN HANDEL MOGELIJK Wapenexport is moeilijk te controleren

Van onze verslaggever
FRANS NIJHOF
HENGLO — De kist met onderdelen werd vorig jaar september ontdekt door een Engels vliegtuig op de Engelse luchthaven Heathrow bij Londen. De Nederlandse regering werd hiervan in kennis gesteld, waarna de Economische Politieke Dienst een onderzoek instelde. „Reserve-onderdelen voor militaire goederen met als bestemming Iran”, stelde de dienst

als Oldelft, dat nachtkijkers vervoert naar Irak verscheept, maakt sinds jaar en dag gebruik van onderdelen om gevoelige apparatuur buiten politieke belemmeringen om te vervoeren. De transporten verlopen via de partners of via de tientallen buitenlandse dochterondernemingen van de firma, waaronder HSA. Het Hengelose bedrijf speelt daarbij in op de politieke afwijking van het tweesporenbeleid van het kabinet. Het kabinet voert op gebied van de wapenindustrie stimuleren en versterken.

Wapenfabrikant Hollandse Signaal Apparaten BV (HSA) in Hengelo staat maandag voor de rechtbank in Almelo. De tenlastelegging: exportfraude en valsheid in geschrifte. HSA wordt ervan verdacht reserve-onderdelen voor militaire goederen te hebben verkocht aan de marine van Iran, zonder daarvoor over een exportvergunning te beschikken. Officier van justitie mr. B. van der Lugt kan op grond van de bepalingen van het Uitvoerbesluit Strategische Goederen en van de In- en uitvoerwet, in samenhang met de bepalingen van de Wet op de Economische Delicten maximaal stillegging van HSA vorderen. Frans Nijhof bewandelt de sluiptwegen van de Nederlandse wapenexporteurs.

Wapenexporteurs het bezit of van plan is te kopen?

Het parlement kan zich niet beroepen op artikel 104 van de Grondwet (recht op informatie). De verplichte geheimhouding, zoals in artikel 20 van de In- en uitvoerwet omschreven, is het houvast voor het kabinet. Minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken benadrukte dat nog eens eind 1983 in de vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken: „Er kan enige spanning ontstaan tussen de verplichting tot het geven van informatie, die overigens ook weer aan beperkingen is onderworpen, en het geheimhoudingsartikel van de In- en uitvoerwet.”

Bescherming

Vervolgens: „De Nederlandse overheid wil de eigen industrie de bescherming geven die deze industrie van de overheid kan verwachten en die door alle andere overheden in praktijk wordt gebracht. Als wij wat de informatieverstrekking betreft verder gaan dan de

andere overheden, betekent dit dat wij onze eigen Nederlandse defensie-industrie in een minder gunstige positie brengen ten opzichte van de buitenlandse concurrentie.”

Deze opmerking van de bewindsman botst met de nota Ontwapening en Veiligheid, die in 1975 door het parlement werd aanvaard: „Nederland voert een selectief wapenexportbeleid, waarbij overwegingen van vredesbeleid prevaleren boven strikt commerciële belangen.”

De minister staat echter niet toe dat strategische reserve-onderdelen worden geleverd aan landen waarop een wapenembargo rust. Dat brengt hem in aanvaring met zijn collega, minister Van Aardenne van Economische Zaken. Die vindt dat HSA als wapenexporteur reserve-onderdelen moet kunnen leveren, ook in tijden dat op het afnemende land een wapenembargo rust.

De bewindsman meent dat dergelijke nazorgleveranties behoren tot het gebruikelijk handelsverkeer en voortvloeien uit het contract dat HSA in 1974 sloot met Iran voordat de islamitische revolutie daar uitbrak. Het land raakte in een bloedige strijd verwickeld met het buurland Irak.

Op zich is de redenering van Van Aardenne — en in het verlengde daarvan die van HSA — begrijpelijk. HSA kan als grootste wapenproducent en -exporteur uitsluitend concurreren met buitenlandse wapenleveranciers als de afnemer contractueel de garantie krijgt dat het naleveren van reserve-onderdelen is gewaarborgd. Wie koopt een Philips-televisie als er geen garantie op zit?

Ontbindende voorwaarde

Geen enkel land dat wapens koopt zal akkoord gaan met een ontbindende voorwaarde in het contract dat de garantie ophoudt zodra het land bij een gewapend conflict is betrokken. Dan immers is de behoefte aan reserve-onderdelen het grootst. In het verleden heeft

HSA ook nooit problemen gekend om het leveren van reserve-onderdelen aan politiek gevoelige landen die op de een of andere manier een gewapend conflict waren begonnen. Argentinië, Chili, Indonesië rekenen op nazorglevering van HSA.

Met die wetenschap vroeger geeft een exportvergunning de levering van reserve-onderdelen het vuurleidingssysteem van de W-1000 mee enkele patrouilleboten. Iraanse marine zijn ingezet treft twaalf snelle patrouilleboten Combattante-klasse (240 ton) gebouwd door de Franse Constructeurs Mécaniques de Normandie Cherbourg.

Daar installeerde HSA van vuurleidingssystemen, geïntegreerde elektronica die zorgt voor na automatische besturing van de raketten. Het toernooi om de boten bestelde. Ze werden de opdracht afgeleverd drie boten, uitgerust met H-1000, werden in het najaar onder internationaal protest middels door de ayatollahs in Iran afgeleverd.

Het land dreigde in de daaropvolgende jaren de overhand te krijgen in de strijd met Irak, mede dankzij wapenleveranties. Door het drama in de Amerikaanse aanpak van Teheran besloot Frankrijk een wapenembargo tegen beide landen te eisen. Het verband aan te scherpen op het moment dat Engeland een wapenembargo tegen Iran versoekt.

Het ligt voor de hand dat de jaren daarvoor onafhankelijk Nederlandse regering via Frankrijk aan Iran de reserve-onderdelen kon leveren, nu de afnemer via NATO-bondgenoten moest verzorgen.

NATO-bondgenoten kunnen zonder exportvergunning goederen leveren, mits het niet in strijd is met de begrepen. Onduidelijk is nu of de reserve-onderdelen leverde onder de vlag, of via de Philips-doelgroep Equipment Co of Grassy Ltd in Engeland. Hoe het oorspronkelijk exportverklaring staat Engeland van bestemming, met de afnemer van de toevoeging eindbestemming is. Een van de afnemers van HSA (valsheid in geschrifte) door de overheid in de hand werkt.

Met Iran als land van bestemming

men gehad als het an reserve-onder-voelige landen, of of andere wijze bij ct waren betrok- li, Indonesië kon-rgleveranties van

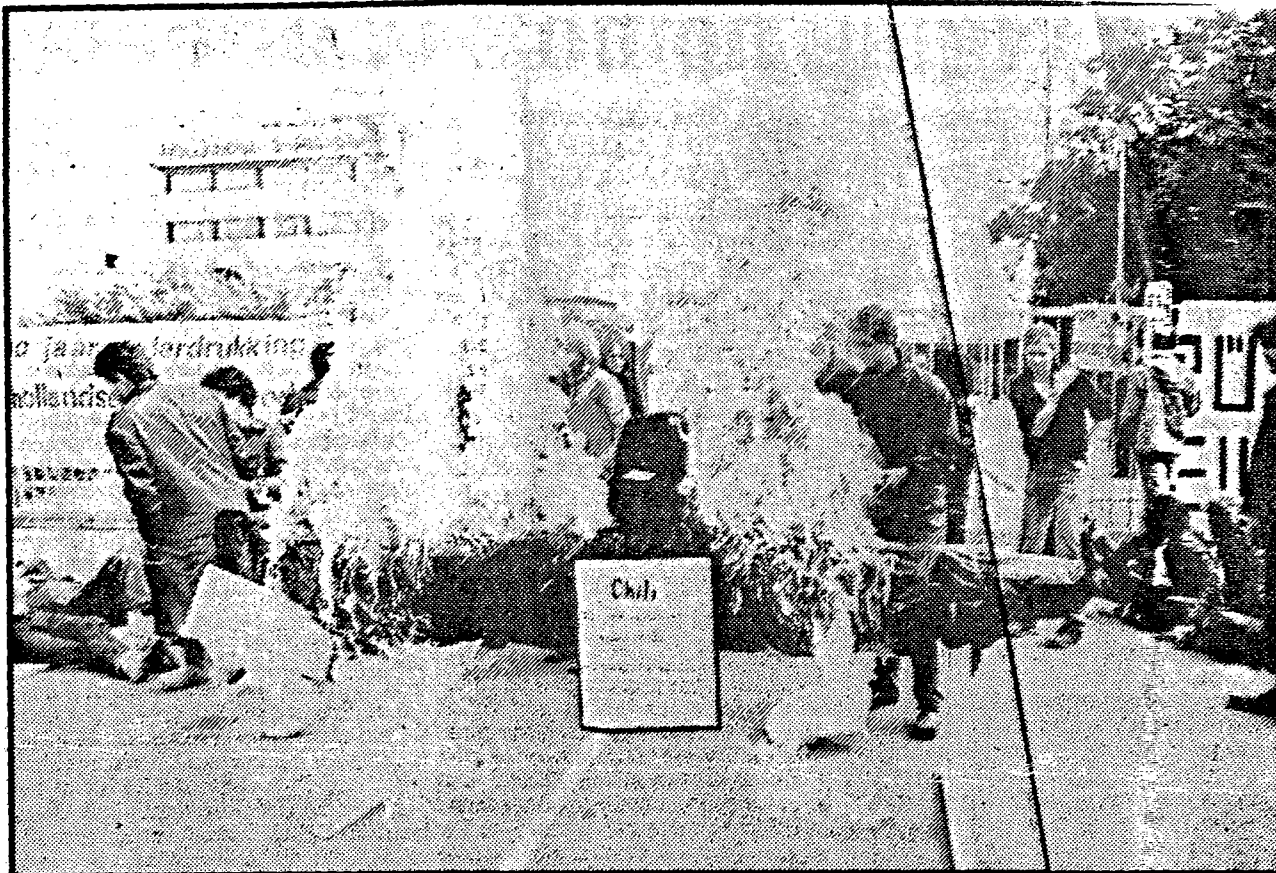
vroeg HSA tever-unning aan voor de e-onderdelen voor eem WM-28 waar-illeboten van de uitgerust. Het be-trouilleboten uit de (240 ton). Ze wer-le Franse werf Con-es de Normandie in

HSA vanaf 1977 het n, vanceerde g vods wkeurige ring van kanonnen nmalige sjah-bewind eld. Ze werden con-geleverd. De laatste ist met HSA-appara-net najaar van 1981 al protest aan het in-ayatollahs overgeno-rd.

e in de daaropvolgen- and te krijgen in de e dankzij westerse Door het gijzelings-ikaanse ambassade in ransrijk het wapene- nmalige landen in Euro-te scherp, juist op Engeland het wapen- an versoepelde.

hand dat HSA, dat in ongehinderd door de ring via NATO-part- n Iran reserve-on-eren, de transpor-ondegenoot Engeland

oten kunnen elkaar gunning strategische militair materieel in- elijk is nog of HSA de e onder de NATO-Philips-dochters MEL Graseby Instruments Hoe het ook zij, op de staat Engeland als ming, met achterwege-oevoeging dat Iran de is. Een verschrijving eheid in geschrifte) die d in de hand wordt ge- and van bestemming op

Antimilitaristische actievoerders verbranden (in september 1983) een onderzeebootje voor de poort van HSA.

Foto Jan Kerhuis

de exportverklaring zou het materiaal Nederland niet uitkomen („Je ziet dan ook nooit een aanvraag voor een exportvergunning naar het desbetreffende land binnenkomen”, aldus minister Van den Broek in de eerdergenoemde commissievergadering). De algemene aanwijzingen bij de exportverklaring geven geen duidelijkheid.

In de toelichting op de vraag „Land van bestemming” staat: Indien de aanvrager om een vergunning voor uitvoer van strategische goederen de wetenschap bezit dat de goederen zullen worden doorgeleverd naar een ander land dan het land van bestemming, dient hij dat op te geven met de vermelding „eindbestemming”.

De officier van justitie zal die wetenschap van HSA komende maandag moeten aantonen. Verliep de transactie via de Philips-dochters in Engeland, dan wordt de bewijsvoering helemaal moeilijk. De algemene ontheffing voor exportvergunningen die Philips, met inbegrip van HSA, in het verleden van de Haagse ministeries heeft gekregen, maakt controle naar de uiteindelijke eindbestemming vrijwel onmogelijk. De tientallen Philips-vestigingen over de hele wereld leveren elkaar voortdurend allerlei onderdelen. Philips hoeft slechts op het douaneformulier het land van bestemming in te vullen en onder welk nummer de algemene ontheffing is ver-

leend. Of het land van bestemming inderdaad het land van eindbestemming is, kan moeilijk worden nagegaan.

Afspraken

De vele internationale Philips-ondernemingen, waarvan de meeste nog opereren onder naam van voor de tijd dat ze door Philips werden opgekocht, hebben hun eigen afspraken met de overheid.

Daardoor is de controle op de zogeheten „end-use”-certificaten (verklaring van het ontvangende land dat de wapens of onderdelen van wapensystemen niet verder verkocht of geëxporteerd zullen worden) nagenoeg onmogelijk. Wat Philips uit Nederland niet mag exporteren, mogen de vele Philips-dochters in het buitenland wel.

Philips-vestigingen die vooral militaire onderdelen of wapensystemen produceren, zijn te vinden in Zuid-Afrika, Australië, België, Brazilië, Canada, Frankrijk, West-Duitsland, Engeland, Zweden, Verenigde Staten, Italië, Hong Kong, Taiwan, Japan, Korea, Mexico, Philippijnen, Portugal en Thailand.

Daarbij komt de technologische ontwikkeling van de micro-elektronica. Onderdelen kunnen op verschillende manieren met elkaar worden gekoppeld, waardoor de operationele toepassing verschillend is.

Micro-elektronica die wordt toegepast in geautomatiseerde telefooncentrales of datatransmissie-apparatuur, wordt ook gebruikt in geavanceerde wapensystemen. Ook dat bemoeilijkt de controle op uit te voeren onderdelen. De ontkennde reactie van het ministerie van Buitenlandse Zaken op de uitlatingen van HSA-werknemers, dat hun bedrijf onderdelen levert aan Zuid-Afrika voor militair gebruik is op zijn minst voorbarig.

De Nederlandse wapenindustrie vaart er wel bij. De jaarlijks export bedraagt ongeveer twee miljard gulden, waarvan zeventig procent naar NATO-landen gaat. „Wij exporteren inderdaad twee keer zoveel bloemen als wapens, althans in geld gemeten”, aldus minister Van den Broek. Waar de rest naartoe gaat, is onduidelijk. De CBS-statistieken daarover zijn geheim. Ook controle achteraf, bijvoorbeeld na drie jaar, wat het parlement zo graag wil, wordt door de verantwoordelijke ministers afgewezen.

De jaarlijkse groei van 2,5 procent in die tak van industrie wordt mede mogelijk gemaakt door de geheimzinnigheid en de geheimhoudingsplicht waarachter zich de defensie-industrie verschuilt. Dat krijgen de 5600 werknemers van Hollandse Signaal Apparaten in Hengelo ook dagelijks te horen: „Niet kwaken over onze zaken.”

Van onze verslaggever
FRANS NIJHOF

HENGELO — De kist met onderdelen werd vorig jaar september ontdekt door een wakkere douanebeambte op de Engelse luchthaven Heathrow bij Londen. De Nederlandse regering werd ingelicht, waarna de Economische Controle Dienst een onderzoek instelde. „Reserve-onderdelen voor militaire goederen met als bestemming Iran”, stelde de dienst vast.

Net als Oldelft, dat nachtkijkers via Londen naar Irak verscheepte, maakt HSA sinds jaar en dag gebruik van omwegen om gevoelige apparatuur buiten de politieke belemmeringen om te verkopen. De transporten verlopen via NATO-partners of via de tientallen buitenlandse dochterondernemingen van Philips, waaronder HSA. Het Hengelose bedrijf speelt daarbij in op de politieke verwarring van het tweesporenbeleid dat dit kabinet voert op gebied van de defensie-industrie: stimuleren en verbieden.

Het politieke kader waaraan het kabinet wapenexporten toetst, is verwarrend en nauwelijks controleerbaar. Vrijwel alle informatie over voorgenomen of reeds uitgevoerde wapenexporten is geheim. Die geheimhouding wordt van de Nederlandse regering verlangd door de afnemers. Welk land is erbij gebaat als bekend wordt welk wa-

Wapenfabrikant Hollandse Signaal Apparaten BV (HSA) in Hengelo staat maandag voor de rechtbank in Almelo. De tenlastelegging: exportfraude en valsheid in geschrifte. HSA wordt ervan verdacht reserve-onderdelen voor militaire goederen te hebben verkocht aan de marine van Iran, zonder daarvoor over een exportvergunning te beschikken. Officier van justitie mr B. van der Lugt kan op grond van de bepalingen van het Uitvoerbesluit Strategische Goederen en van de In- en uitvoerwet, in samenhang met de bepalingen van de Wet op de Economische Delicten maximaal stillegging van HSA vorderen. Frans Nijhof bewandelt de sluiptwegen van de Nederlandse wapenexporteurs.

pensysteem het bezit of van plan is te kopen?

Het parlement kan zich niet beroepen op artikel 104 van de Grondwet (recht op informatie). De verplichte geheimhouding, zoals in artikel 20 van de In- en uitvoerwet omschreven, is het houvast voor het kabinet. Minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken benadrukte dat nog eens eind 1983 in de vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken: „Er kan enige spanning ontstaan tussen de verplichting tot het geven van informatie, die overigens ook weer aan beperkingen is onderworpen, en het geheimhoudingsartikel van de In- en uitvoerwet.”

Bescherming

Vervolgens: „De Nederlandse overheid wil de eigen industrie de bescherming geven die deze industrie van de overheid kan verwachten en die door alle andere overheden in praktijk wordt gebracht. Als wij wat de informatieverstrekking betreft verder gaan dan de

andere overheden, betekent dit dat wij onze eigen Nederlandse defensie-industrie in een minder gunstige positie brengen ten opzichte van de buitenlandse concurrentie.”

Deze opmerking van de bewindsman botst met de nota Ontwapening en Veiligheid, die in 1975 door het parlement werd aanvaard: „Nederland voert een selectief wapenexportbeleid, waarbij overwegingen van vredesbeleid prevaleren boven strikt commerciële belangen.”

De minister staat echter niet toe dat strategische reserve-onderdelen worden geleverd aan landen waarop een wapenembargo rust. Dat brengt hem in aanvaring met zijn collega, minister Van Aardenne van Economische Zaken. Die vindt dat HSA als wapenexporteur reserve-onderdelen moet kunnen leveren, ook in tijden dat op het afnemende land een wapenembargo rust.

De bewindsman meent dat dergelijke nazorgleveranties behoren tot het gebruikelijk handelsverkeer en voortvloeiend uit het contract dat HSA in 1974 sloot met Iran voordat de islamitische revolutie daar uitbrak. Het land raakte in een bloedige strijd verwickeld met het buurland Irak.

Op zich is de redenering van Van Aardenne — en in het verlengde daarvan die van HSA — begrijpelijk. HSA kan als grootste wapenproducent en -exporteur uitsluitend concurreren met buitenlandse wapenleveranciers als de afnemer contractueel de garantie krijgt dat het naleveren van reserve-onderdelen is gewaarborgd. Wie koopt een Philips-televisie als er geen garantie op zit?

Ontbindende voorwaarde

Geen enkel land dat wapens koopt zal akkoord gaan met een ontbindende voorwaarde in het contract dat de garantie ophoudt zodra het land bij een

HSA ook nooit problemen gehad als het ging om het leveren van reserve-onderdelen aan politiek gevoelige landen, of landen die op de een of andere wijze bij een gewapend conflict waren betrokken. Argentinië, Chili, Indonesië konden rekenen op nazorgleveranties van HSA.

Met die wetenschap vroeg HSA tevergeefs een exportvergunning aan voor de levering van reserve-onderdelen voor het vuurleidingssysteem WM-28 waarmee enkele patrouilleboten van de Iraanse marine zijn uitgerust. Het betreft twaalf snelle patrouilleboten uit de Combattante-klasse (240 ton). Ze werden gebouwd door de Franse werf Constructions Mécaniques de Normandie in Cherbourg.

Daar installeerde HSA vanaf 1977 het vuurleidingssysteem, geavanceerde elektronica die zorgt voor nauwkeurige automatische besturing van kanonnen of raketten. Het toenmalige sjah-bewind had de boten besteld. Ze werden conform de opdracht afgeleverd. De laatste drie boten, uitgerust met HSA-apparatuur, werden in het najaar van 1981 onder internationaal protest aan het inmiddels door de ayatollahs overgenomen Iran afgeleverd.

Het land dreigde in de daaropvolgende jaren de overhand te krijgen in de strijd met Irak, mede dankzij westerse wapenleveranties. Door het gijzelingsdrama in de Amerikaanse ambassade in Teheran besloot Frankrijk het wapenembargo tegen beide landen in Europees verband aan te scherpen, juist op het moment dat Engeland het wapenembargo tegen Iran versoepelde.

Het ligt voor de hand dat HSA, dat in de jaren daarvoor ongehinderd door de Nederlandse regering via NATO-partner Frankrijk aan Iran de reserve-onderdelen kon leveren, nu de transporten via NATO-bondgenoot Engeland moest verzorgen.

NATO-bondgenoten kunnen elkaar zonder exportvergunning strategische goederen leveren, militair materieel inbegrepen. Onduidelijk is nog of HSA de onderdelen leverde onder de NATO-vlag, of via de Philips dochters MEL Equipment Co of Graseby Instruments Ltd in Engeland. Hoe het ook zij, op de exportverklaring staat Engeland als land van bestemming, met achterweglating van de toevoeging dat Iran de eindbestemming is. Een verschrijving van HSA (valsheid in geschrifte) die

Antimilitaristische actievoerders v

de exportverklaring zou het mater Nederland niet uitkomen („Je ziet ook nooit een aanvraag voor een exportvergunning naar het desbetreffende land binnenkomen”, aldus minister Van den Broek in de eerdergenoemde commissie-gadering). De algemene wijziging: bij de exportverklaring geen duidelijkheid.

In de toelichting op de vraag „Le van bestemming” staat: Indien de afvrager om een vergunning voor uitvoer van strategische goederen de wetenschap bezit dat de goederen zullen worden doorgeleverd naar een ander land dan het land van bestemming, dient dat op te geven met de vermelding „eindbestemming”.

De officier van justitie zal die wetenschap van HSA komende maandag moeten aantonen. Verliep de transactie de Philips dochters in Engeland, dan wordt de bewijsvoering helemaal moeilijk. De algemene ontheffing voor exportvergunningen die Philips, met in grip van HSA, in het verleden van Haagse ministeries heeft gekregen, maakt controle naar de uiteindelijke eindbestemming vrijwel onmogelijk. Tientallen Philips-vestigingen over hele wereld leveren elkaar voortdurend allerlei onderdelen. Philips hoeft slecht

Dinsdag 3 december 1985

Hollandse Signaal voor rechter wegens illegale export wapentuig

ALMELO (ANP) - Hollandse Signaal Apparaten BV in Hengelo moet zich maandag 16 december voor de rechtbank in Almelo verantwoorden voor het illegaal exporteren van strategische goederen naar Iran. Fraude-officier van justitie mr. B. van der Lugt beschuldigt het bedrijf van uitvoer van onderdelen voor vuurleiding-apparatuur zonder een vergunning van de minister van Economische Zaken.

De zaak dient gelijktijdig voor de meervoudige fraudekamer en de economische meervoudige kamer van de rechtbank in Almelo.

Van der Lugt heeft in totaal vier dagvaardingen uitgebracht, twee tegen de BV en twee tegen een van de directeurs van Hollandse Signaal. Deze dagvaardingen hebben betrekking op het strafbare feit valsheid in geschrifte. Voorts wordt bedrijf en directeur het economische delict overtreding van de in- en uitvoerwet en met name van het uitvoeringsbesluit strategische goederen van 1963 ten laste gelegd.

In de jaren 1982, 1983 en 1984 heeft Hollandse Signaal ongeveer zeventig grotere en kleinere zendingen naar Iran laten verschepen. Dit gebeurde via een Engelse verlader. Bij de ladingen waren valse facturen gevoegd waarop stond dat de goederen bestemd waren voor de Nigeriaanse marine. In werkelijkheid gingen ze via Engeland rechtstreeks naar Iran.

De illegaal uitgevoerde onderdelen waren bestemd voor twaalf vuurleidingssystemen die Hollandse Signaal omstreeks 1977 via Frankrijk aan Iran heeft geleverd. Er zijn fregatten mee uitgerust die Frankrijk voor Iran heeft gebouwd.